

הלכות תשובה פרק ב (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

במתינות — יש לו שליטה על עצמו. הרמב"ם מתכוון: לא לברוח מהניסיון, אלא לנצח את הניסיון.

4. יחוד כגדר בפני עצמו: יחוד הוא גדר לעבירות — עבירה בפני עצמה, אבל גם סיג. מי שנמנע מעצם העבירה אבל לא מיהוד — הוא לא בעל תשובה מושלם על כל המצוות, אבל הוא כן בעל תשובה גמורה על עצם העבירה. הוא צדיק גדול בהיבט הזה, אף שיש לו עדיין חולשה ביחוד.

5. חידוש האמשינובר רבי על פגם הברית: אנשים הנאבקים בעבירות של פגם הברית — כל יום שהם מתאפקים הוא למעשה תשובה גמורה, כי הניסיון הוא מצד עצמו (לא תלוי באדם אחר), והוא בניסיון כל הזמן. הוא אפילו לא צריך לעשות תיקונים (שמדברים על מי שאין לו תשובה גמורה) — אם הוא באותו מצב ומתאפק, זו תשובה גמורה. אפילו אם הוא שם פילטר (באינטרנט וכדומה) — זה כבר נמנע מחטא ברמה אחרת, אבל אפילו בלי זה, אם הוא מתאפק — זו תשובה גמורה.

הלכה א (המשך) — תשובה בימי זקנה

דברי הרמב"ם: "ואם לא שב אלא בימי זקנות, בעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה, אע"פ שאינה תשובה מעולה — מועלת היא לו ובעל תשובה הוא."

פשט: אם אדם עושה תשובה רק כשהוא זקן ואינו יכול עוד לחטוא — זו לא תשובה מעולה, אבל היא כן טובה והוא נקרא בעל תשובה.

חידושים:

1. "מעולה" לעומת "גמורה": הרמב"ם משתמש כאן בלשון "אינה תשובה מעולה" — לא "גמורה". זה מראה ש"גמורה" פירושה תשובה חשובה ומעולה, אבל אפילו בלעדיה — למעשה זה טוב, הוא נקרא בעל תשובה.

2. הפסוק "זכור את בוראך בימי בחורותיך" (קהלת יב:א): הרמב"ם מפרש: עשה תשובה כשאתה עדיין צעיר, כי אז ההוכחה שיש לך עדיין את הכוחות ועדיין יכולת לחטוא. אם באים כבר "ימי הרעה" — השנים המבוגרות שבהן אין עוד תאוה (חפץ) — אי אפשר לומר שזו תשובה אמיתית.

3. תשובה של גוסס — חרטה ללא עתיד: כשאדם יודע שהוא הולך למות, מה שייך לומר "לא אשוב לחטא זה לעולם"? הוא הולך למות! התירוץ: לחרטה יש ערך בפני עצמה — חרטה היא לא רק הקדמה ל"לא אחטא יותר", אלא היא תשובה עצמית. זה חידוש במהות החרטה.

הלכה א (המשך) — אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו

דברי הרמב"ם: "אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו... כל עונותיו מחולין."

פשט: אפילו מי שחטא כל חייו ועושה תשובה ביום מותו, כל עונותיו נמחלים.

חידושים:

1. שאלה על תשובה ביום מיתתו: איך אפשר לדבר על "לא יחטא עוד" כשהוא הולך למות? אין לו בחירה! התירוץ: העיקר הוא לא התוצאה המעשית, אלא שיש לו חרטה אמיתית והוא באמת נעשה אדם טוב יותר

סיכום שיעור על הלכות תשובה פרק ב'

כללי מבוא: המבנה של פרק א' לפרק ב'

מבנה הרמב"ם: פרק א' עסק במצוות התשובה — וידוי, כפרה, חלוקת הכפרה, מתי אומרים וידוי, מתי באה הכפרה. פרק ב' עובר להסביר מהי תשובה אמיתית — מציאות התשובה.

חידושים:

1. החילוק בין "מצוות תשובה" ל"מציאות התשובה": פרק א' עסק בעולם המעשה — ההלכות המעשיות. פרק ב' נכנס לעצם, היסוד העצמי של תשובה — ה"רעיון הפילוסופי". אם תשובה לא הייתה מצווה, אלא מציאות — מה זה היה אומר? זה הנושא של פרק ב'.

2. קולא או חומרא? אפשר לקרוא את פרק ב' בשני אופנים: (א) קולא — תשובה גמורה היא דרישה קלה יותר מפרק א', כי כאן אפילו לא מוזכר וידוי, רק הפסקת החטא; (ב) חומרא — תשובה גמורה היא מדרגה גבוהה יותר, כי בפרק א' דובר על תשובת יום כיפור שבה אנשים נכשלים שוב, וכאן מדובר במי ששינה באמת את טבעו.

3. שיטת החתם סופר: החתם סופר אומר ש"תשובה גמורה" בפרק ב' יש לה נפקא מינה הלכתית — למשל, רשע חמס פסול לעדות, ורק וידוי לא מועיל להחזירו לכשרות לעדות. לכן צריך תשובה גמורה — צריך לראות שהוא כבר לא רשע כזה (למשל מחזיר אבידה בדבר גדול). אבל זה לא בדיוק אותו דבר כמו כאן, כי שם מדובר איך בית דין ידע, וכאן מדובר על חובה כלפי שמיים.

הלכה א — איזו היא תשובה גמורה

דברי הרמב"ם: "איזו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשולון כח. כיצד? הרי שבעל אשה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עמה, והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה, ופירש ולא עבר — זהו בעל תשובה גמורה."

פשט: תשובה גמורה היא כשאתו ניסיון בא שוב, יש לו אפשרות לחטוא, אבל הוא מתאפק — לא מפחד, לא מחולשה — אלא כי עשה תשובה.

חידושים:

1. המשל של "בעל אשה בעבירה" — שאלה על יחוד: הרמב"ם מביא את הדוגמה: "נתייחד עמה" — הוא שוב לבד איתה. יחוד עצמו הוא עבירה — יחוד פירושו להיות במצב שאפשר לחטוא. איך הרמב"ם מביא דוגמה לתשובה גמורה שבה הוא עובר על איסור אחר? התירוץ: הרמב"ם לא מדבר על איסור יחוד עצמו, אלא על כך שיש לו שוב את ההזדמנות לחטוא איתה.

2. פשט ב"נתייחד עמה": "נתייחד עמה" פירושו שהוא אכן התייחד. אפילו אם יש לו עדיין את החולשה שהוא מסתובב עם האישה (כלומר, הוא לא הפסיק לגמרי להסתובב), אבל נמנע מעצם העבירה — זו כבר תשובה גמורה. הדרך האידיאלית הייתה להימנע לגמרי, אבל הרמב"ם אומר שאפילו כך זו תשובה גמורה.

3. המשל של אלכוהוליסט: אדם רגיל יכול לשתות במתינות. אלכוהוליסט יכול לעשות נדר לא לשתות כלל — זו לא תשובה גמורה, זו רק בריחה מהניסיון. תשובה גמורה היא כשהוא עדיין אוהב יין, אבל למד לשתות

תירוץ: "שובי" פירושו השלב הראשון — עזיבת החטא, ו"נחמתי" הוא השלב השני — חרטה על שעבר.

6. **"ויעיד עליו יודע תעלומות"** — פשט הידוי: זה לא אומר שה' יעיד, אלא שבעל התשובה מעיד את ה' על תשובתו. הוא עומד לפני ה' ואומר: אתה עד שאני באמת לא רוצה עוד. זה הפשט האמיתי של וידוי — עומדים לפני ה' ולוקחים אותו כעד.

7. **"יודע תעלומות" פירושו יודע תעלומות הלב:** לא שה' יודע את העתיד, אלא שהוא יודע מה בלב. אדם אומר "אני לא רוצה עוד" — זה דבר פנימי, אף אחד לא יודע אם זה אמת, רק ה' יודע. אדם יכול לראות אם אתה עושה "מעשים", אבל ה' רואה מה אתה רוצה מבפנים.

8. **"דרכיו" הוא לשון מידות/דעות:** הרמב"ם מביא את הלשון "דרכיו" גם בהלכות דעות לגבי מידות. מידות פירושו רצון פנימי — הידוי מדבר על כך שלומדים את הרצון.

9. **קשר לתשובה גמורה:** בתשובה גמורה (הלכה א) יש הוכחה מעשית — הוא בא לאותו מצב ולא נכשל. כאן בתשובה רגילה אין הוכחה כזו, אבל התשובה כל כך אמיתית שהוא יכול לומר לפני ה': אם היה מצב כזה, לא הייתי נכשל. ה' הוא העד על כך.

10. **הפסוק "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו" (הושע יד) כמקור לוידי:** עבודה זרה היא כשאדם יוצר פסל ואומר "אלהי" — הוא מקבל מעשה ידיו כאלוה. תשובה פירושה שאומרים "לא אומר זאת עוד". הפסוק "שובה ישראל... קחו עמכם דברים ושובו אל ה'" (הפסוק שבת טובה) הוא המקור שוידוי הוא "קבוע לעתיד" — וידוי דברים המדבר על עתיד. שם הם אומרים בוידויים: "אשור לא יושענו... ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו" — הם מדברים על מה שלא יעשו עוד.

11. **[פירוש חסידי] כשעבירה נעשית כל כך חזקה שהיא "שולטת" על האדם (התמכרות):** האדם אומר: "לא אתן עוד לחטא לשלוט עלי — ה' שולט עלי." כשאדם נכשל שוב, החטא שולט עליו, הוא לא יכול להתרחק ממנו.

12. **קושיית תשובת יום כיפור:** אדם שבכל יום כיפור הוא עושה תשובה על משהו וכל שנה אחרי יום כיפור הוא עושה זאת שוב — אצלו החרטה היא לא "על שעבר", כי החטא עדיין קיים בו, זה עדיין דבר של הווה. זו לא "יתנחם על שעבר" אמיתית.

13. **[סטייה: חוויות דרמטיות ותשובה] "Near death experiences"** וחוויות דרמטיות מסוימות יכולות לשנות באופן יסודי את נקודת המבט של אדם — הוא מתחיל להבין שהוא כאן באופן זמני, וזה יכול להביא לתשובה אמיתית.

הלכה ב (המשך) — וידוי בשפתיו לעומת גמר בליבו

דברי הרמב"ם: "וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בליבו... וכל המתודה בדברים ולא גמר בליבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו... שנאמר ומודה ועוזב ירוחם."

פשט: צריך לומר את הידוי בפה, אבל ללא החלטה פנימית לעזוב את החטא זה כמו לטובל עם שרץ ביד.

חידושים:

1. **צריך לקרוא את שתי ההלכות ביחד:** הרמב"ם מתכוון שצריך לומר בפה, וגם גמר בליבו. למה צריך לומר בפה? יש מעלה באמירה — זה עוזר.

2. **המשל של "טובל ושרץ בידו" — ניתוח:** לכאורה, כשטובלים עם שרץ, נעשים טהורים ברגע הטבילה, אבל כשיוצאים ועדיין מחזיקים את השרץ, חוזרים להיות טמאים. כך גם בוידוי: הוא אומר "אני לא מחזיק יותר בעשיית החטא" — נוצר איזושהו רצון, אבל הוא לא מחזיק בזה, זה כמו טבילה. **אבל לאמירה יש ערך** — הרמב"ם אומר שה' הוא טובל, לא שהוא לא עושה כלום. לא צריך חלילה להפסיק לומר, אבל שרץ בידו לא עוזר.

מבפנים. הרצון לחטוא הוא עצמו חטא קטן — אם הוא זורק גם את זה, זו תשובה אמיתית.

2. **בעיית ההחייאה:** מה היה קורה אם הרופא אומר לו שהוא בריא — האם היה חוזר לעבירותיו? מובא דוגמת דוסטויבסקי, שעמד לפני הירי וזה שינה את חייו באופן יסודי — כשאדם רואה את המוות לנגד עיניו, זה יכול להביא לתשובה עמוקה יותר, לא רק "ממילא אני מת." יש שני סוגי אנשים — כאלה שנשארים עם תשובתם אחרי שניצל, וכאלה שלא.

3. **תשובה מיראה לעומת תשובה אמיתית ביום מיתתו:** אם התשובה ביום מיתתו היא רק מיראה (פחד מעונש), זו לא תשובה מעולה/גמורה. מדובר כאן במי שעשה התבוננות עמוקה ובאמת נעשה אדם טוב יותר.

4. **פסוק "עד אשר תשקע החמה":** הפסוק "ואור וירח וכוכבים ושב העבים אחר הגשם" מתפרש על יום המוות — כשהכל נעשה חשוך לאדם. מכאן לומדים שאדם צריך לעשות תשובה לפני מותו, ולכן אמרו חז"ל "שוב יום אחד לפני מיתתך" — כיון שלא יודעים מתי ימותו, צריך לעשות תשובה כל יום.

הלכה ב — ומה היא התשובה (יסודות התשובה)

דברי הרמב"ם: "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשנו עוד... שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו... וכן יתנחם על שעבר... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם."

פשט: תשובה מורכבת מ: (א) עזיבת החטא, (ב) הסרה מהמחשבה, (ג) החלטה בלב לא לעשות עוד, (ד) חרטה על העבר, (ה) העדת ה' שלא ישוב לחטא זה.

חידושים:

1. **ההבדל בין תשובה גמורה (הלכה א) לתשובה רגילה (הלכה ב):** קודם דיבר הרמב"ם על תשובה גמורה — כשכא לאותו מצב ולא נכשל. כאן הוא מדבר על תשובה רגילה — מהם יסודות התשובה? זה למעשה הסבר של "פנימיות הידוי" — מה פירוש הידוי שהוזכר בפרק א'.

2. **"יסירו ממחשבתו" — לא עם מחשבתו, אלא ממחשבתו:** הוא לא מסיר את העבירה עם מחשבתו (כי הוא יזכור), אלא הוא מסיר את העבירה ממחשבתו — כלומר הוא מסיר את ה"התרגשות", את התכנון, את המבט החיובי על העבירה. "מחשבה" בלשון הקודש פירושה תכנון ("חושב מחשבות"), לא רק מחשבה. הוא מסיר את התכנון לחטוא שוב.

3. **חידוש בסדר: תחילה "יסירו ממחשבתו" ואחר כך "יתנחם על שעבר":** הרמב"ם שם את החרטה על העבר אחרי שהוא מסיר מהמחשבה. הפשט: כל עוד אדם עדיין רואה את העבירה כדבר טוב — כשהוא חושב עליה יש לו רגשות טובים, הוא שמח כמה טוב היה — המחשבה עצמה היא עוולה. למשל, מי שעבר על אשת איש, וכל פעם שהוא חושב על זה הוא מתלהב בתאוה — המחשבה עצמה היא חטא. רק אחרי ש"יסירו ממחשבתו" — אין לו עוד תכנון, הוא לא רואה עוד את העבירה כמשהו חיובי — רק אז יכול להיות לו חרטה אמיתית "על שעבר". כי עכשיו זה באמת רק דבר של עבר, לא עוד דבר של הווה או עתיד.

4. **הדיוק ב"שעבר":** הרמב"ם מדייק דווקא "על שעבר" — כי כל עוד אדם עדיין "תקוע" בחטא, העבירה היא עבר, הווה ועתיד ביחד. כל פעם שהוא חושב, הוא חושב כמה טוב היה וכמה טוב יהיה שוב. רק אחרי ש"יסירו ממחשבתו" להבא, רק אז זה באמת רק "שעבר" — דבר של עבר.

5. **פסוק "אחרי שובי נחמתי" (ירמיהו לא):** "אחרי שובי" — אחרי שעשיתי תשובה (= עזיבת החטא), "נחמתי" — התחרטתי על העבר. זה תומך בסדר של הרמב"ם: תחילה עזיבה, אחר כך חרטה. "אחרי הוודעי" — אחרי שנודע לי על חטאי, "ספקתי על ירך" — הכיתי על ירכי מצער. **קושיא:** אם "שובי" פירושו כבר תשובה, מה פירוש אחר כך "נחמתי"?

5. **"ומשנה שמו" — פירוש: "שמו" לא בהכרח שם המשפחה, אלא המעמד/האישיות שלו. הרמב"ם מסביר בעצמו: "כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים." אבל זה יכול להיות גם ממש שינוי שם — כמו ששמים שם לחולה. הידוש: בחולה ששמים לו שם, זה לא רק סגולה (שמלאך המוות לא יודע את הכתובת), אלא זה עוזר "בדרך תשובה" — השם החדש מזכיר לו תמיד שעשה תשובה כשהיה חולה, והוא לא ישכח את זה.**

6. **"ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה" — לא רק העבירה עצמה: האופי שלך גם הביא לעבירות. לא מספיק רק להפסיק את העבירה הספציפית — הוא צריך לשנות את כל מעשיו. "לדרך ישרה" יכול להיות מידות ממוצעות/דרך בינונית (כמו הלכות דעות): למשל, הוא גנב כי יש לו תאוות הממון — שישים לב לא להיות קיצוני עם כסף.**

7. **"וגולה ממקומו" — טעם הרמב"ם: אפשר היה ללמוד פשוט שהוא צריך להתרחק משכנים רעים. אבל הרמב"ם נותן טעם אחר: "שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח." בגלות אדם לא במעמדו, הוא מתחיל להרגיש יותר צנוע. הרמב"ם מפרש את שני הדברים (משנה שמו ומשנה מקומו) שאפשר היה לחשוב שהם סגולה, והוא מסביר איך זה באמת עוזר לעשות תשובה.**

הלכה ד — וידוי ברבים

דברי הרמב"ם: **"ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם, ומגלה עבירות שבינו לבין חבריו לאחריהם, ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב וניחם."**

פשט: זו מעלה גדולה כשבעל התשובה מתוודה ברבים במיוחד על עבירות בין אדם לחברו.

חידושים:

1. **דווקא עבירות שבינו לבין חברו:** הרמב"ם מגביל את "וידוי ברבים" לעבירות בין אדם לחברו, לא בין אדם למקום.

2. **זה עוזר גם לניזוק:** הרבה פעמים הניזוק מרגיש פגוע ומבוז, וכשהחוטא אומר ברבים "טעיתי" זה תיקון לבושת אותו אדם. אבל גם לחוטא עצמו זה חלק מ"משנה שמו ומעשיו" — עד עכשיו הכירו אותו כמי שפוגע בכולם, ועכשיו הוא משנה את זהותו הציבורית.

3. **"מכסה פשעיו לא יצליח" — בבין אדם לחברו:** מי ששומר עבירות שעשה כנגד אנשים אחרים, תשובתו לא שלמה, והוא יחזור לחטא.

הלכה ה — עבירות בין אדם למקום: לא לפרסם

דברי הרמב"ם: **"בעבירות שבינו לבין המקום אין צריך לפרסם עצמו, וגסות פנים היא לו אם יגלה אותם... אלא שב לפני האל ברוך הוא ומתודה לפניו ופורט חטאיו לפניו, ומתודה עליהם בפני רבים סתם... וטובה היא לו שלא נתגלה עונו, שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה."**

פשט: בעבירות בין אדם למקום צריך להתוודות רק לפני ה' בפירוט, וברבים אומרים רק סתם "חטאתי" בלי פרטים.

חידושים:

1. **הטעם העמוק למה לא לפרסם:** היחסים בין אדם לה' צריכים להיות דבר אינטימי. כמו שאדם לא רוצה לספר לכל אחד את הדברים האינטימיים ביותר שלו, כך לא צריך לפרסם עבירות בין אדם למקום. זה לא רק דין, אלא "גסות פנים" — זה מראה חוסר בריצינות של היחסים.

2. **"אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" — חילול השם:** כשאנשים יודעים שמישהו חטא, יש ענין של חילול השם. כשהולכים ואומרים "חטאתי", אנשים אחרים יכולים להצדיק את החטאים שלהם — "אפשר לחטוא, זו אופציה." לכן עדיף להתבייש בזה ולשמור את זה.

3. **[סטייה: "מי שהולך למקווה בלי לשלם הוא טובל ושרץ בידו."]** זיכרון עם ראש הישיבה ר' אברהם'לה, שהיה כתוב בבית המדרש שמי שהולך למקווה בלי לשלם הוא טובל ושרץ בידו. **קושיא:** אפשר לומר שהוא גזלן, אבל למה "טובל ושרץ בידו"? כי הטבילה מדברת על ענייני אמונות — זה יותר מ"מצווה הבאה בעבירה".

4. **הפסוק "ומודה ועוזב ירוחם" (משלי כה:יג):** "מודה" הוא וידוי, אבל זה צריך להיות ביחד עם "ועוזב" — רק אז "ירוחם." אולי "מודה" גורם ל"עוזב" — אדם שלא מודה שחטא, לא מפסיק לחטוא.

5. **"מכסה פשעיו לא יצליח" — שני פירושים:** (א) הוא מכסה, הוא לא מודה שחטא. (ב) הוא אומר וידוי אבל ממשיך בחטא — הוא "מכסה" עם הוידוי עצמו, הוא "תולה עצמו בוידוי" ועושה את עצמו צדיק בכך. הרמב"ם מתכוון לשני הפירושים.

הלכה ב (סוף) — צריך לפרוט את החטא

דברי הרמב"ם: **"וצריך לפרוט את החטא, שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב."**

פשט: צריך לפרט במדויק מה היה החטא.

חידושים:

1. **פירוט החטא קשור ל"מכסה פשעיו":** כשאדם עדיין לא באמת עזב, הוא יאמר וידוי כללי יותר, כי הוא עדיין "תקוע" במשהו. הדין של פירוט החטא מכריח אותו להיות ספציפי.

2. **מחלוקת בגמרא:** הרמב"ם פוסק כרבי יהודה בן בבא (שצריך לפרט) נגד רבי עקיבא. המקור הוא מוידוי משה רבינו בעגל הזהב, שם הוא פירט במפורש "ויעשו להם אלהי זהב."

הלכה ג — מדרכי התשובה

**דברי הרמב"ם: "מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומרחי

ק הרחק מן הדבר אשר חטא בו, ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה, וגולה ממקומו, שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח."*

פשט: הרמב"ם מונה דברים שעוזרים לתשובה: זעקה לה', צדקה, התרחקות מהחטא, שינוי שם, שינוי מעשים, וגלות.

חידושים:

1. **"בבכי ובתחנונים" — בקשה שה' ימחל:** זה פירושו להתפלל שה' ימחל לו.

2. **צדקה — למה? מה הקשר של צדקה לתשובה,** במיוחד כשהעבירה היא בין אדם למקום? בעבירות בין אדם לחברו (כמו גניבה) אפשר להבין — אבל בין אדם למקום? **תשובה:** צדקה עוזרת לכפר על העונשים, ואולי צדקה גורמת לתשובה. **מקור:** "מקרעין גזר דינו של אדם — צדקה וצדקה ותשובה." גם: "תשובה, תפילה, וצדקה" מתנא דבי אליהו.

3. **"כפי כחו" — מה הפירוש?** מחלוקת: (א) זה יכול להיות הכי הרבה שהוא יכול, (ב) זה יכול להיות לא יותר מכפי כוחו — לא בלי סוף. **שיטת בעל התניא:** נראה שמי שעושה תשובה נותן יותר מחומש (השיעור הרגיל של צדקה). האדמו"ר הזקן מסביר: תשובה היא פיקוח נפש, ובפיקוח נפש מותר יותר מחומש.

4. **"ומרחיק הרחק מן הדבר אשר חטא בו" — לא כמו תשובה גמורה:** בתשובה גמורה (הלכה א) הוא בא לאותו מצב ומתגבר. כאן, ב"מדרכי התשובה", להפך — הוא צריך להתרחק מהמצב לגמרי.

הלכה ו — עשרת ימי תשובה ויום כיפור

דברי הרמב"ם: "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר דרשו ה' בהמצאו... וביום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבין הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים."

פשט: תשובה טובה תמיד, אבל עשרת ימי תשובה טובה יותר, ויום כיפור הוא סוף המחילה והסליחה, לכן כולם חייבים בתשובה ויודוי ביום כיפור.

חידושים:

1. **קשר לענין הקודם:** המעבר של הרמב"ם לעשרת ימי תשובה הוא אולי המשך למה שאמר שעבירות בין אדם למקום לא צריך לדבר עליהן ברבים — לכן קבעו זמן מיוחד לתשובה, שבו עוסקים בדברים חיוביים ומצוות.

2. **"יפה לעולם" — בלי הזמנים המיוחדים:** הלשון "יפה לעולם" פירושו שתשובה וצעקה טובים תמיד, אפילו בלי הזמנים המיוחדים. אפילו שיש היום כל מיני סגולות ויארציטון, צריך לזכור שעשרת ימי תשובה עדיין חשובים יותר.

3. **"מתקבלת היא מיד" — קשר לתליה:** זה מתאים למה שהרמב"ם אמר קודם שבעבירות חמורות תשובה "תולה" (תולה) עד שיום כיפור מכפר. בעשרת ימי תשובה לא נשארים זמן רב "תלויים" — יורדים מיד מהתליה, כי יום כיפור בא מיד ומסיים את התהליך.

4. **"בהמצאו" / "בהיותו קרוב" — מתי ה' קרוב?** ה' קרוב תמיד, מה פירוש "בהיותו קרוב"? **תירוץ:** הוא קרוב כי העולם עושה תשובה — הוא "קרוב לאוהביו". כשהעולם כבר התחיל במצוות, הם הלכו למקווה, הם כבר התפללו — אז ה' קרוב.

5. **יחיד לעומת רבים — "בכל קראנו אליו":** הפסוק "מי כה' אלקינו בכל קראנו אליו" מתפרש על רבים — כשלוקחים ביחד ציבור ועושים יום תפילה, יום תשובה, זה טוב כמו עשרת ימי תשובה. יחיד זה יותר קשה, כי אדם לבדו צריך לפרוץ דרך סביבתו. אבל ברבים אפשר לעשות "קראנו אליו" בכל זמן. הרמב"ם אומר שעשרת ימי תשובה מיוחדים ליחיד, אבל בציבור שצועק בלב שלם נענים תמיד.

6. **"קץ מחילה וסליחה" — שני פשטים:**

- **פשט א:** "קץ" פירושו דדליין. ספר החינוך אומר שאדם צובר חטאים ודוחה תשובה — "מחר, מחר". יום כיפור הוא הדדליין שמכריח אותו לפעול.

- **פשט ב:** "קץ" פירושו **סוף עשרת ימי תשובה**. הרמב"ם אמר שעשרת ימי תשובה חשובים, ויום כיפור הוא היום האחרון שלהם — סוף הזמן המיוחד. זה מתאים לכך שתשובה "תולה" עד יום כיפור.

7. **"לפיכך חייבין הכל לעשות תשובה ולהתוודות" — מה פירוש "הכל"?** אם מישהו כבר עשה תשובה קודם, למה הוא חייב? **תירוץ:** וידוי שונה מתשובה גמורה. הרמב"ם מתכוון שמי שאומר וידוי, זה מראה שהוא רוצה לעשות תשובה, אבל לא בהכרח תשובה גמורה. בזמן התשובה אומרים וידוי כי וידוי הוא מה שעושה תשובה — מקבלים לשוב.

הלכה ז — סדר וידוי יום כיפור

דברי הרמב"ם: "מצות וידוי יום הכיפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל, שמא יחנק בסעודה קודם שיתוודה. ואף על פי שנתוודה קודם שיאכל, חוזר ומתוודה בליל יום הכיפורים ערבית, וחוזר ומתוודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה. והיכן אומר? יחיד אחר תפילתו, ושליח ציבור באמצע תפילתו בברכה רביעית."

פשט: מתחילים וידוי ערב יום כיפור לפני הסעודה, וחוזרים עליו בכל תפילה של יום כיפור. היחיד אומר אחרי שמונה עשרה, השליח ציבור באמצע שמונה עשרה בברכה רביעית.

חידושים:

1. **"שמא יחנק בסעודה" — למה זה טעם?** אם הוא מת בסעודה, יש לו בכל מקרה יום המיתה שמכפר. אבל הרמב"ם רוצה שיהיה לו תשובה לפני זה. גם, "יחנק" לא בהכרח פירושו למות — הוא יכול להיות חולה או בסכנה, ואז הוא לא יכול עוד לומר וידוי. גם: כיון שאוכלים את סעודת המפסקת בזמן שבוכים ובתשובה, לא בחיות, אפשר בקלות להיחנק.

2. **למה חוזרים על וידוי כל כך הרבה פעמים? — ארבעה תירוצים:**

- **תירוץ א:** "שמא יארע לו דבר עבירה בינתיים" — אולי חטא בינתיים (לשון הגמרא).

- **תירוץ ב:** קשר לצעקה — הרמב"ם אמר קודם ש"תשובה וצעקה" עובדים ביחד. כל תפילה היא צעקה, וכל פעם שעושים צעקה עושים גם וידוי. אולי לא כל תפילה היא צעקה, אבל אולי אחת מהן תהיה צעקה אמיתית, ולצד זה גם הוידוי יהיה אמיתי.

- **תירוץ ג:** כי תשובה גמורה צריכה רק וידוי אחד, אבל יום כיפור הוא "כולי האי ואולי" — אומרים כל כך הרבה פעמים וידוי כדי שהאדם יתפוס שהוא באמת לא הולך לחטוא יותר. זה תהליך של העמקת הקבלה.

- **תירוץ ד (נשאל אבל לא נפתר):** אם מישהו יודע בוודאות שלא חטא ביום כיפור, אולי הוא לא צריך כל כך הרבה וידויים — זה נשאר שאלה פתוחה.

3. **"יחיד אחר תפילתו, ושליח ציבור באמצע תפילתו בברכה רביעית":** היחיד אומר וידוי אחרי שמונה עשרה, והשליח ציבור אומר באמצע שמונה עשרה בברכה רביעית. בפועל אומרים גם באמצע שמונה עשרה (לפי הרמ"א).

הלכה ח — נוסח הוידוי

דברי הרמב"ם: "והוידוי שנהגו בו כל ישראל הוא 'אבל חטאנו' וכו' — והוא עיקר הוידוי."

פשט: הנוסח העיקרי שכל ישראל נהגו הוא "אבל אנחנו ואבותינו חטאנו" — וזה מספיק לעיקר הוידוי.

חידושים:

1. **המילה "אבל" בוידוי:** "אבל" פירושו: אני לא כמו מי שאומר "לא חטאתי" — אלא "אבל, אנחנו חטאנו." זה לבדו כבר עיקר הוידוי.

2. **הבדל בין וידוי של פרק א' לוידוי של יום כיפור:** קודם בהלכות תשובה (פרק א') מדובר על הנוסח המלא עם פרטים — "חטאתי, עויתי, פשעתי" וכו' — זה מדבר על הרעיון של תשובה בכלל. אבל ביום כיפור, עיקר הוידוי הוא רק "אבל חטאנו", ויוצאים בזה. "על חטא" וכו' שמאריכים, אינו מעכב.

הלכה ט — חזרת וידוי על עבירות של שנים קודמות

דברי הרמב"ם: "עבירות שהתודה עליהם ביום כיפורים זה, חוזר ומתודה עליהם ביום כיפורים אחר, אף על פי שהוא עומד בתשובתו, שנאמר 'כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד'."

פשט: אפילו אם אדם כבר עשה תשובה ולא חזר על אותן עבירות, הוא צריך להתוודות עליהן שוב בכל יום כיפור.

חידושים:

1. **טעם לכל כך הרבה "על חטא":** זה הטעם למה אומרים כל כך הרבה "על חטא" — כי אפילו עבירות שעשו רק פעם אחת, אומרים אותן כל שנה מחדש.

2. **הפסוק "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד":** אדם צריך לזכור תמיד את פשעיו — הם צריכים להיות תמיד לפניו.

בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו והרבה לו — לא יקום ולא יטור.

פשט: אדם לא רשאי להיות אכזרי. הוא צריך להיות קל לפיוס וקשה לכעוס. כשמבקשים ממנו מחילה, צריך למחול בלב שלם.

חידושים:

1. "וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון": מחילה היא סימן של יהדות. הרמב"ם מביא זאת כמידה שמגדירה לבבות יהודיים.
2. "אבל הגוים ערלי לב — ועברתם שמרו לנצח": גויים שומרים את כעסם ונקמתם לנצח. הרמב"ם מקשר זאת להלכה ש"ערלים" מתייחס בעיקר לגויים (כמו ב"מדירני מן הערלים").
3. **ראיה מהגב

עונים: ** הגבעונים התחזו ליהודים, אבל הבינו שהם לא יהודים כי לא היו להם מידות יהודיות — הם לא רצו למחול. כששבעה מבני שאול נתלו על פי דרישתם, אמרה הגמרא "ארורים הגוים ולא ישראל" — יהודי היה מוחל אפילו אם הרגו חבורה שלמה.

4. [הערה חשובה — נגד סברה הפוכה]: יש אנשים שחושבים שמוסר גויי מלמד מחילה ומוסר יהודי מלמד נקמה. הרמב"ם מראה בדיוק להפך: המוסר היהודי הוא למחול, והגבעונים/גויים — "לא ידעו רחמים".

הלכה יא — כשהניזוק נפטר

דברי הרמב"ם: כשהאדם שפגע בו נפטר, מביאים עשרה בני אדם, מעמידים אותם ליד קברו, ואומרים "חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך". אם חייב כסף, נותנים ליורשים. אם אין יורשים או לא יודעים מי הם — מניחן בבית דין.

פשט: גם אחרי מות הניזוק נשארת החובה של תשובה בין אדם לחברו. מביאים מנין לקבר ומתוודים בפרהסיא.

חידושים:

1. עשרה אנשים — ענין מנין: גם כאן ליד הקבר מביאים עשרה — יש ענין של מנין, מקביל לתהליך הפיוס (3×3 + הניזוק = 10).
2. למה ליד הקבר — לא "קסם": זה לא שהולכים לקבר כי המת שומע. העיקר הוא הצד הציבורי/חברתי: כולם יודעים שהיו כועסים. צריך לתקן את כבוד הנפטר בפומבי. מובאת מעשה של חסיד שפגע ברבו, והרבי שלח אותו לקבר — כי כל החסידים כועסים עליו בגלל זה. כלומר: עושים תשובה בין יהודים, זה תיקון חברתי.
3. בין אדם לחברו יש ממד חברתי שהולך מעבר לניזוק עצמו: אפילו כשהאדם כבר לא חי, נשאר הנוק החברתי — כולם יודעים מה עשו. לכן צריך וידוי ציבורי ליד הקבר.
4. כסף לבית דין: אם אין יורשים, מפקידים את הכסף בבית דין — כמו בגזילת הרבים, שבו עושים צרכי ציבור כי אי אפשר לדעת מי כל הניזוקים.

הערה כללית על מבנה פרק ב'

הלכות בין אדם לחברו נכנסות בפרק ב' באמצע הדיון על יום כיפור. הטעם: לתשובה יש שני צדדים — בין אדם למקום ובין אדם לחברו — ושניהם חלקים מהלכות תשובה.

3. [שאלה פתוחה:] אם משהו יודע בוודאות שלא חטא ביום כיפור, אולי הוא לא צריך כל כך הרבה וידויים — אבל זה לא התברר.

הלכה ט (המשך) — תשובה בין אדם לחברו

דברי הרמב"ם: "אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא עבירות שבין אדם למקום... אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון החובל בחבירו או המקלל חבירו או גוזלו, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו."

פשט: תשובה ויום כיפור עוזרים רק לעבירות בין אדם למקום (כמו אכילת איסור, ביאה אסורה). לעבירות בין אדם לחברו (חובל, מקלל, גונב) צריך תחילה לשלם מה שחייב, ואחר כך לרצות את האדם.

חידושים:

1. חידוש גדול — ריצוי מעבר לתשלומים: הרמב"ם אומר ש"אפילו השיב לו מה שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולבקש ממנו שימחול לו." תשלום לבדו לא מספיק. לאדם יש כוח — הוא עדיין כועס, הוא עדיין שונא. "למחול" פירושו צריך "לחבר אותו מחדש" — הוא לא צריך להישאר שונא. זה יותר מעניין כספי — זה תיקון אישי, רגשי.
2. אפילו בדברים: אפילו אם רק ציער אותו במילים (לא פיזית, לא כספית), צריך לפייסו עד שימחל.

הלכה ט (המשך) — תהליך הפיוס

דברי הרמב"ם: "לא נתרצה, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעו ומפגיעו בו... לא נתרצה להם, מביא לו שניה ושלישית. לא רצה — מניחו והולך לו, ואותו שלא מחל הוא החוטא."

פשט: אם האדם לא רוצה למחול, מביאים שלוש פעמים שלושה חברים. אחרי שלוש פעמים, אם הוא עדיין לא רוצה — עוזבים אותו, ומי שלא מוחל הוא עצמו החוטא.

חידושים:

1. "מפגיעו בו" — לא טקס: הרמב"ם לא מתכוון לטקס פורמלי. זה כמו כשהאדם רוצה שמישהו ילווה לו כסף — הוא משתמש במכריו, ב"קשרים הפוליטיים" שלו. מביאים אנשים שיכולים לומר "הוא באמת לא התכוון, הוא חבר שלך." זו השתדלות מעשית, חברתית.
2. אצל רבו — אלף פעמים: "אם היה רבו, הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו." אצל רבו שיעור הפיוס בלתי מוגבל.
3. למה מי שלא מוחל הוא חוטא: כי אותו אדם השפיל את עצמו, הוא השתפל, הוא הסביר שלא התכוון, הוא הביא חברים — "תמחל לי" לא פירושו רק מילים, פירושו שהוא מרצה, מסביר, מתחייב להיות טוב יותר. כשמישהו עושה כל כך הרבה והאחר מתעקש — הוא החוטא.
4. עשרה אנשים — ענין מנין: קודם בתהליך הפיוס יוצא עשרה (3×3 + הניזוק).

הלכה י — אסור להיות אכזרי

דברי הרמב"ם: "אסור לאדם שיהא אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול — ימחול

תמלול מלא

אומר הרמב"ם הקדוש, הלכות תשובה פרק ב'. בעיקרון כך, בפרק הראשון למדנו, אפשר לומר את מצוות התשובה. מצוות התשובה, הכפרה, כפרה היא חלק ממצוות התשובה, כן? יהודי צריך לעשות תשובה, ולכן צריך להתכפר,

הלכות תשובה פרק ב': מהות התשובה האמיתית

מבוא: המעבר מפרק א' לפרק ב'

יחד איתה לבד.

דין: מה פירוש "נתייחד עמה"?

דובר 1: הוא לא מתכוון לומר באופן שהוא עובר על יחוד, כי זה עצמו חטא. הוא מתכוון לומר שיש לו שוב את הזדמנות לחטוא איתה. האמת היא שהוא כן עובר, כי בוודאי באופן שהוא יכול לחטוא, זה איסור יחוד. זה בכל מקרה. יחוד פירושו להיות במצב שאפשר לחטוא. הוא בוודאי עשה את העבירה, אבל הרמב"ם לא מתכוון לומר את זה. זה יכול גם לומר שהוא שוב באזור שלה והוא יכול לעשות שיחת טלפון ולהיות איתה. יש לו את הזדמנות.

דובר 2: הרבי אומר, הרבי אומר, נתייחד עמה, נתייחד עמה פירושו באמת, והוא התייחד. זה קשה לומר. הוא מדבר על חיים לא, איזה יחוד, הוא מדבר יותר שרואים את התשובה. בסדר.

דובר 1: ושוב, יחוד יש אופן שלא עוברים על יחוד סתם כך, אבל הוא יכול... אותו אופן שעוברים על יחוד... אם זה באופן שמספיק שיוכל לעשות את העבירה, זה פירוש יחוד. זה בטוח, שעוברים על... ברור, פשוט יחוד...

חידוש: תשובה גמורה אפילו עם חולשות

בעיצומו של תשובה הוא עשה, ואז רואים שתשובה היא בסדר, כאן יש כלל. אפילו מדברים כבר על משהו שהוא עדיין מסתובב עם נשים, לא שהוא הפסיק להסתובב. אז, בוודאי הדרך האמיתית של לעשות תשובה היא לא תשובה גמורה. הדרך האמיתית של התשובה להפסיק להסתובב לגמרי, שאין נשים, אני לא נמצא שנה שנה במקומות כאלה וכדומה, שזה נעשה אבל הולך לומר מאוחר יותר, כמו שנה כזו, אני חושב, זה עומד בנפרד שצריך באמת לא לעשות את זה, אבל הוא אומר שאפילו לא, הוא אפילו פשוט, אני אומר פשוט, מה זו תשובה?

מה זו תשובה היא... אני תמיד אני מסכים אני הולך לאותם מקומות, ויש לי תמיד אהבה, יש לי תמיד? יש לי עדיין עם מה שעבר עליה עדיין אוהב, אבל כזה גופו הוא יכול שוב לעשות את העבירות, אבל מפני שהוא בעל, ושוב באותו אזור רואה אני...

דין: יחוד כגדר בפני עצמו

דובר 2: יחוד הוא לא יחוד והמדרכי... כן, אבל הוא מתכוון לומר, אולי לא יחוד שאנחנו במקום אחר, ששם יש משהו שיוכל יותר לשמוע, וכדומה. זה אחרת זה טריש. יחוד הוא לא אם היה, על העשר הוא נר, כבר הרבי העשר הוא כשר, כבר הרבי זה. ראה איך תמיד גמרא... עם טעם לזה יש את מה שזה הכריח אותו עם המילה מסוים אחד, שזה זה קשה לומר, היה שוב גמרא, כשהוא כך מחזיק יותר על אשתו דרך. אפשר לומר לו לשמוע שאפשר כן. יחוד הוא עדיין רק גדר בפני עצמו, לכן UE, עשר הוא לא. אבל זה גדר לכן.

דובר 1: אבל, לפי מה שהוא אשה שצריך לומר, בעל תשובה גמורה פירושו מהיחוד הוא בעל תשובה גמורה מהאיסור אשה שיש, הוא לא בעל תשובה גמורה מהאיסור יחוד, על זה צריך להיות הזדמנות הבאה לעבור על יחוד, באמת, אבל גם על יחוד, כאן יש כל כך גדר בפני עצמו, זו עבירה בפני עצמה, אבל זה גדר לעבירות. זה לא קסם בהלכה.

הוא כן, הוא לא בעל תשובה מלא, יש לו עדיין לא שליטה על כל המצוות, כמו משהו שמיחוד הוא עדיין היה. הוא כן, הוא אפילו יותר, הוא קיים מה שיש ביחוד את זה, אפילו עם הקב"ה עצמו. הוא צדיק גדול, ואני הייתי נותן לו קוויטלך. זה לא קונץ.

אתה צודק, אבל אני רוצה לומר לך, שכתוב בעל תשובה גמורה, פירושו שזה בעל תשובה גמורה, הוא באמת יותר על יחוד. אני חושב שצריך לשבח את האדם, הייתי נותן קרדיט לאדם הזה, בסדר? שהוא התמודד עם העבירות שלו, אבל אדרבה, שלא יעשו את זה. אדרבה, שיעשו את זה. היו מפרשים שאומרים מה שהוא יעשה את זה, אבל אדרבה, שלא יעשו את זה. אבל מדברים שאפילו יש אופן, זו תשובה גמורה. ירושלמי אומר. אהם.

דובר 2: יכול להיות שבאופן זה היו לו גם ייסורים, אולי צריך את הייסורים.

זה חלק מאותה הלכה. יש כללים והלכות מתי צריך לומר וידוי, יהודי צריך לומר וידוי, מתי שווה הכפרה, וכדומה.

עכשיו בא הרמב"ם בפרק ב' לומר מהי תשובה אמיתית. יש אפילו סתירה מסוימת, וכאן הוא עושה את התשובה קלה יותר, הוא לא אומר ממש שצריך לומר וידוי אפילו. הוא מסביר בעצם, הוא אומר כן במילה אחת, אבל הוא מסביר את עיקר התשובה, מהי תשובה אמיתית.

קולא או חומרא? שני אופנים בתשובה גמורה

מה אני מתכוון? יש, אפשר לומר קולא וחומרא.

מהי הקולא? אפשר לומר שתשובה גמורה פירושה תשובה חלשה יותר מקודם. קודם למדנו תשובה עם וידוי, עם חלוקי כפרה. עצם התשובה, המציאות של תשובה, לא מצוות התשובה. ומה פירוש תשובה? תשובה פירושה לא לחטוא יותר.

או אפשר לומר להיפך, תשובה פירושה מדרגה גבוהה עוד יותר. קודם אמרנו שיש יום כיפור, והאדם עשה תשובה, והוא לא היה רוצה לחטוא שוב, אבל לצערנו הרבה יהודים נופלים עוד. האם תשובה גמורה פירושה מדרגה גבוהה יותר של תשובה.

שיטת החתם סופר: תשובה גמורה להלכה

אני רואה שהוא מביא כאן כמה מהלכים. הוא אומר שהחתם סופר אומר תשובה גמורה פירושה, הרמב"ם מתכוון כאן להלכה, שיש דין למשל שעברייני אינו כשר לעדות, כן, רשע דחמס. על זה לא עוזר מה שהוא אמר וידוי. על זה צריך לדעת שהוא אינו עוד רשע דחמס. על זה צריך תשובה גמורה.

נכון, אבל בינתיים גם לא עוזר מה שהוא עומד כאן. הוא צריך להראות, הוא צריך שיוכלו לראות, הוא צריך להחזיר אבידה בדבר גדול וכדומה. זה לא בדיוק אותו הדבר, יש דברים, יש פושע יד על פקדון, פושע יד על אשה, ששם חייב להיות שהיה לו שוב הזדמנות לרמות, והוא לא רימה. נכון, באשה זה יותר. זה יותר מזה, שם צריך שיוכלו לראות, וכדומה, זה מקום אחר, יש גדרים שם, שיש להם יותר קשר לאיך בית הדין ידעו שהוא עשה באמת תשובה. כאן מדברים על החובה כלפי שמיא יותר.

עולם המעשה לעומת העצם הפילוסופי

אני חושב שהעיקר הוא שקודם היה יותר על עולם המעשה, יותר על מה שעומד. עכשיו אומר הרמב"ם, הוא אומר את האמת, הרבה פעמים יש כך שצריך לדחוס לתוך פרק הלכתי, להבין פרטי דינים, אחר כך יש את העצם, אתה יכול לומר את הרעיון הפילוסופי, היסוד, היסוד העצמי של התשובה.

אולי אם היינו הולכים לספר החינוך שאמרנו קודם, אומר הרמב"ם שהאופן של תשובה הוא עם וידוי. עכשיו הוא אומר, התשובה עצמה בלי המצווה, אם תשובה לא הייתה מצווה, אלא רק הייתה מציאות שצריך לעשות תשובה, הוא אומר, אז מה פי? וש המציאות של לעשות תשובה? כן, אבל זה הוא אומר זו אז המצווה, זה הלקח מספר החינוך.

הלכה א': איזו היא תשובה גמורה

לשון הרמב"ם

אומר הרמב"ם, איזו תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, בא לו שוב אותו ניסיון, בא לו שוב אפשרות, הזדמנות, על דבר שכבר עבר עליו בעבר. ואפשר בידו לעשותו, יש לו את האפשרות שוב לחטוא, ופירוש ולא עשה מפני התשובה, אבל הוא פירש, הוא מתאפק מזה, הוא פירש מזה, ולא עשה, הוא לא עשה את זה, והוא לא עשה את זה מפני התשובה, כי הוא עשה תשובה. לא, לא מיראה, לא, הוא לא עשה את זה בגלל שיש לו אולי פחד ממישהו, ולא מכשולון כח, כי הוא נחלש או שאין לו היום את האומץ לעשות את העבירה, אלא הוא עושה את זה בגלל תשובה, כי הוא רוצה לא לעשות יותר עבירות. כן, טוב. זו תשובה.

המשל של בעל אשה בעבירה

בקיצור, הרמב"ם מסביר, רשע שבעל אשה בעבירה, אדם בעל אשה בעבירה, ועכשיו באה שוב הזדמנות, ולאחר זמן נתייחד עמה, הוא בדיוק

לוקחים, זה כמו... מעניין, כי אם אנחנו חושבים שחרטה היא רק הקדמה למה שאני לא אחטא יותר לעולם, זה לא שייך כשהוא הולך למות. נו, כן, אפשר להבין. יכול להיות מהצד השני ה... ה...

הלכה ב' (המשך): תשובה ביום מיתתו

דובר 1:

כי למעשה, הנקודה היא לא להראות קונצ'ים, להראות שהוא יכול, הנקודה היא שלא ייכשל יותר בחטא.

אומרים אידיאל הוא כך, אבל למעשה טוב גם כך. העבירה לא נעשתה עדיף לא לעשות. הרמב"ם אומר, "אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו", כך הוא עשה את זה. הוא אומר כבר קודם גם, ראיתי את זה כל השנים. מה הוא אומר שם? העיקר הוא זכירת בניו. ושם אמת מה שאתה אומר, זה אמת.

קושיא: איך אפשר לדבר על תשובה ביום מיתתו?

דובר 1:

זה בכל זאת דבר מעניין, כשהוא יודע שהוא הולך למות, מה שייך לומר שהוא לא יחטא יותר? הוא הולך למות. אבל הייתה לו חרטה אמיתית. זה כמו מעניין, כי אם אנחנו חושבים שחרטה היא רק הקדמה למה שאני לא אחטא יותר לעולם, זה לא שייך כשהוא הולך למות.

דובר 2:

כן, אפשר להבין. יכול להיות מהצד השני, הבעיה השנייה היא רק שהוא לא ייכשל שוב. ברגע שהוא מת, אין לו כבר גם את הבעיה.

דובר 1:

שוב, הם מתכוונים שיש לו חרטה והוא באמת נעשה אדם טוב יותר במובן מסוים, והוא נעשה אדם טוב, הוא לא היה חוטא. הרצון לחטוא הוא עדיין קצת חטא.

דובר 2:

כן, אבל אם הרופא אומר לו שהייתה טעות, הוא בריא וחזק, אז הוא היה חוזר לעבירות שלו.

דובר 1:

אני לא יודע, זו שאלה טובה, זו שאלה טובה.

דוגמה מדוסטויבסקי

דובר 1:

כלום, יש את איזה סופר גדול, דוסטויבסקי, אני לא יודע מה, הוא כבר עמד לפני הירי, וזה שינה את חייו מאוד. זה דבר, כשאדם רואה את יום המיתה מול העיניים, יכול להיות שזו באמת תשובה עמוקה יותר, ולא רק "בכל מקרה אני מת, יש לי חרטה, מה הייתה לי מזה?" ומתחילים לפחד.

תשובה מיראה לעומת תשובה אמיתית

דובר 1:

גם הרמב"ם היה אומר, אם עושים את זה מיראה, זו לא תשובה מעולה. התשובה ביום מיתתו אינה תשובה גמורה. עכשיו הוא לא מדבר על משהו שנכשל באחת. הוא עומד שביום מיתתו זה גם לא מיראה, כי אם זה מיראה, יש לו פחד שהוא יקבל מכות. מדברים כאן שהוא עשה תשובה כי הוא עשה התבוננות עמוקה, והוא כן נעשה אדם טוב יותר.

דיון: מה קורה כשהוא ניצל?

דובר 2:

מה קורה באמת כשאדם במצב כזה? אחר כך קורה שהוא ניצל. יש שני סוגי אנשים. יש אנשים שנשארים, ויש אנשים שמיד כשהוא מתגלגל הוא, נשאר הוא נשאר.

דובר 1:

לא, זו לא ראייה, אבל לא שוכחים. יש אנשים שנשארים עם התשובה שלהם, ויש אנשים שלא. יש שניהם.

דובר 1: לא, אבל צריך אני להבין, מה הוא רוצה להוציא? אם משהו לא כך, התחיל להיות מאוד מקפיד על יחוד, הפשט לא פתח את הבעיה שלו של לבעול את האשה. כי, אם יש מוטה, מה עושה יחוד? היחוד הוא לא דבר, אפשר להשתמש בהכל. אבל לפעמים נעשה, שאלה עם מאוד לא, אבל לפעמים נעשה.

משל: האלכוהוליסט

מישהו הוא, נניח, אלכוהוליסט, נכון? אדם רגיל יכול לשתות במתינות, כי רגיל שותה קצת, ולא ישתכר. מישהו הוא אלכוהוליסט, והוא אומר, אני לא יכול, אני לא יכול לעשות הנזא, אני אהיה פורא לא לשתות כוס אחת, נכון? אותו אדם שלא יכול להיות בעל תשובה גמורה, היה הדרך היחידה לעשות תשובה לברוח מיד מאוד רחוק מהיין, אולי הוא צריך לעשות כך, כי לא היה לו זה באמת גרוע יותר, אבל בעל תשובה גמורה הוא, שיש לו עדיין חשק ליין, אבל הוא למד לשתות במתינות, לא יותר מדי, כי עומד להביא כאן בזה המהלך, אתה אומר שזה לא מעשי, לא תהיה רציני, שהמאיר דייטס של בליך כאן? אנונימי, אולי אנונימי...

הפסוק "זכור את בוראך בימי בחורותיך"

זכור את בוראך בימי בחורותיך, לזכור את ה' בשנים הצעירות שלך, **עד שלא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ**. מפרש שם הרמב"ם יפה מאוד, שמזהירים אדם, עשה תשובה כשאתה עדיין צעיר, כי אז ההוכחה שיש לך עדיין את הכוחות ועדיין היית יכול לחטוא.

הלכה ב': תשובה בימי זקנותו

כי אם באו ימי הרעה, השנים המבוגרות, הם שנים של רע, ושנים שאז אין לך כבר חפץ, שמתכוונים כאן תאוה, אין לך אז שום שייקאפ, חפץ. אומרים, אה הוא התבגר, הוא נזרק מהעבירות שלו, הוא לא יכול לומר כך, מישהו הוא שונא עבירה, אין לו כבר ממה לדבר בבית הכנסת ומתחיל לא לשלוח, שזו תשובה רעה, אבל תשובה היא כשהוא היה שם עם הכוחות.

חידושו של האדמו"ר מאמשינוב על פגם הברית

טוב מאוד. שמעתי שהאדמו"ר מאמשינוב אומר, שהרבה אנשים מתמודדים עם עבירות של פגם הברית וכדומה, הוא אומר שזה למעשה תשובה לעשות, כי הרי הוא לא... הוא אפילו לא צריך אונס אשה, זה הרי מצד עצמו, שכל יום הוא בעצם תשובה גמורה.

אם הוא מתאפק והוא לא צריך לעשות תיקונים, כי זה תיקונים שמדברים על מישהו שאין לו תשובה גמורה, אם הוא באותו מצב, אם הוא שם פילטר וכו' אז הוא כבר נמנע מחטא, ברמה אחרת, אפילו אין לו והוא מתאפק, זו התשובה גמורה.

לשון הרמב"ם: תשובה בימי זקנותו

אומר הרמב"ם, **ואם לא שב אלא בימי זקנותו**, מה קורה כשאדם לא יכול היה לעשות את העבירה והוא פירש? הוא עשה את התשובה כשאין לו כבר שום פוטנציאל, כשהוא כבר זקן, **בעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה**, אומר הרמב"ם, **אע"פ שאינה תשובה מעולה**, אבל זה רואים כן, גמורה פירושה חשובה מעולה, הוא אומר לא.

בסדר כן, אמת. ואפילו זו לא תשובה מעולה, מעולה סאילוי, זה בכל זאת טוב לו! זה מעולה לו. זה אומר... הוא נקרא בעל תשובה? כי למעשה... הנקודה היא לא להיות, לא להיות כזה... הנקודה היא שהוא לא ייכשל יותר בחטא, הוא לא יהיה יותר דבר כזה. הוא אומר, אידיאל הוא כך, אבל למעשה זה טוב גם כך. אנונימי, זה טוב גם כך. זה עדיף מכלום, אפילו הוא כבר זקן והוא עושה תשובה בימי זקנותו, גם זה טוב. אמת. אבל צריך לומר את כל זה, זכור את בוראך בימי בחורותיך.

שאלה: תשובה של גוסס

ומסבירים תשובתו, היה מעניין, כשהוא יודע שהוא הולך למות, ומה שייך לומר שהוא לא יחטא יותר, "לא אשוב לחטא זה לעולם?" הולכים למות. אבל הוא עשה, הייתה חרטה אמיתית.

דובר 1: יש אנשים שהיו חולים, וזה שינה את חייהם, כי הם התחילו לקבל פרספקטיבה אחרת, הם התחילו לעשות דברים אחרת. יש שאומרים שחוויות דרמטיות, "ניר דת" אקספיריאנסס", עם סמים מסוימים שיש להם יעילות כזו, זה שינה מאוד את הפרספקטיבה, זה גרם לאדם להבין באמת שנמצאים כאן זמנית, ואפשר לקחת ולהתחיל פרספקטיבות טובות יותר על העולם.

פסוק "עד אשר תשקע החמה"

דובר 2:

מה הוא אומר "כל עונותיו של זה מחולין"?

דובר 1:

כל עונותיו של זה מחולין, המחילה היא על כל העבירות, **שנאמר ... זה המשך של הפסוק**, נכון? זה הפסוק הבא.

דובר 2:

כן. "תשובת אנוש תאריך אפוי".

דובר 1:

החכמה היא שזה תלוי בבחירתי בכל מקרה. אבל על כל פנים, **"עד אשר תשקע החמה"**, זה עוד לפני שהשמש שוקעת. כלומר, כשאדם מת, **"ואור וירח וכוכבים"**, עד שהכל נעשה חשוך. כשאדם מת, השמש חשוכה עבורו, הוא קורא מנקודת המבט שלו. **אולי הכוונה לעיניו. "ואור וירח וכוכבים, ושבו העבים אחר הגשם"**.

דובר 2:

כן, זה בא מ... **"ושבו העבים אחר הגשם"**, מה זה?

דובר 1:

"שהוא יום המיתה". בכלל, מכאן לומדים, **"אדם יראה וישוב קודם שימות, שלא יאמר"**. נו, על זה אומרים חז"ל, **"שוב יום אחד לפני מיתתך"**.

דובר 2:

כן, כי אתה לא יודע מתי אתה הולך למות, אז, הוא אומר, תמשיך הלאה.

הלכה ג – ומה היא התשובה

דובר 1:

עכשיו נלך ללמוד, **"ומה היא התשובה?"** זו כבר השלישית.

דובר 2:

טוב מאוד. מה הדבר השלישי?

מהי עיקר התשובה?

דובר 1:

"ומה היא התשובה?" מהי עיקר התשובה? תשובה כלומר, עכשיו הוא כבר לא מדבר על תשובה גמורה. קודם דיבר שיש מצווה שכאשר עושים תשובה צריך שיהיה באופן של וידוי. עכשיו הוא אמר, איך יודעים שאדם עשה תשובה? מה שחטא, הוא לא עושה שוב. עכשיו הוא אומר, מהי תשובה?

"הוא שיעזוב החוטא חטאו". זו לא תשובה גמורה. תשובה גמורה היא פשוט, הוא הגיע למצב אחד והוא לא עושה את העבירה. עכשיו אומרים, בעצם מה שהוא הולך עכשיו להסביר זה בעיקר הפשט של וידוי, אם אתה רוצה שם אתה יכול לכתוב. מה שהוא מדבר כאן זה, מה זה אומר וידוי? מה זה אומר מה שכתבתי "פנימיות הוידוי"? כי הוא עובר כאן על סדר הוידוי והוא מסביר את כל הדברים שהוא אמר שם.

אז כאן הוא יותר מסביר מהי תשובה, מה היא לא תשובה גמורה. מה זה אומר שהוא צריך לעשות תשובה? אולי אפשר לתרגם שה"עשה תשובה" הולך על החלק השני, מה שהוא אומר "עשה תשובה", וה"ויתודה" הולך על התשובה. אבל באמת לא צריך להיכנס שוב למצב הזה.

שלושה חלקים של תשובה

דובר 1: אז מהי התשובה? **"שיעזוב החוטא חטאו"**, הוא עוזב את זה. **"ויסירו ממחשבתו"**, הוא מסיר את זה ממחשבתו.

חידוש: **"ויסירו ממחשבתו" – לא עם מחשבתו, אלא ממחשבתו**

דובר 1:

מעניין, הוא לא מסיר את זה עם מחשבתו, כי הוא הולך לזכור את זה, **"יתנחם על שעבר"**. כלומר שהוא מסיר את ההתרגשות. זה שהוא מסתכל על העבירה כעל משהו חיובי, כמשהו שהוא רוצה לעשות שוב, והוא מסיר את זה. מחשבה היא בדרך כלל, בלשון הקודש עומדת כבר תוכנית, משהו כזה, **"חושב מחשבות"** שהוא רוצה...

דובר 2:

כן, זה אומר תוכנית, הוא חושב...

דובר 1:

הוא מסיר את זה מה... תוכנית זה כבר לא אפילו. **"ויגמור בלבו"**, הוא מחזק בתוך... בדעתו, **"שלא יעשנה עוד"**, זה לא הולך לקרות יותר.

"שנאמר", רואים פסוק, **"יעזוב רשע דרכו"**, הרשע יעזוב את דרכו, שזה ה"יעזוב וכו' החטא". **"ואיש און מחשבותיו"**, יסיר את המחשבה, התוכנית לחטוא שוב.

חידוש: הסדר – תחילה **"ויסירו ממחשבתו"** ואחר כך **"יתנחם על שעבר"**

דובר 1:

אבל זה לא מספיק, כי זה רק צער על העבר. זה לא רק לא היה מכוון. כתוב **"בושתי"**, אבל אני חושב שזה אומר פשוט, במקום שזה קרה. היה צריך, היה צריך שזה יהיה אחרת. זה לא מסובך מדי.

דובר 2:

לא, זה אותו דבר כמו נחום מטרייסן, נחמה טרייסן.

דובר 1:

לא, זה אומר שזה הופך לנחום, אני חושב שזה לשון צער על העבר.

דובר 2:

הממ, אני רואה. אני חושב שזה לשון צער על מה שעבר.

דובר 1:

אין הבדל. שניהם אומרים אותו דבר. אני חושב שזה אומר על העבר. אני חושב שזה אומר על העבר. כי הוא מביא את הפסוק **"אחרי שובי נחמתי"**. זה אומר כך. אחרי.

דובר 2:

אוקיי... **שנאמר "אחרי שובי"**, אחרי שעשיתי תשובה.

דובר 1:

זה עדיין אחרי שהוא עשה את עזיבתו... **"נחמתי"** – אולי אם זה הטעות!?

דובר 2:

לא, אני חושב שזה פשוט טוב – בוא נבדוק. כי הפסוק? אה... **"השיבני ואשובה אחרי שובי נחמתי"**... אני לא יודע. מה הפירוש של הסדר הזה. נו...

דובר 1:

אוקיי **"אחרי שובי נחמתי"**, אחרי שעשיתי תשובה **"נחמתי"** יש לי צער על העבר. **"אחרי הוודעי"** לו החטא והעבירה, **"ספקתי על ירכי"**, הוא הכה את ידו מצער, אבל את העבירה הוא עשה.

דיון: מה זה אומר **"אחרי שובי"**?

דובר 2:

מה זה אומר תשובה? אחרי תשובה? אולי זה אומר אחרי שקיבל מוסר?

דובר 1:

אבל אני כבר עושה תשובה, תשובה זה אומר את זה.

דובר 2:

לא, תשובה זה אומר שיעזוב, שהוא זורק את ה...

הסבר: למה תחילה "יסירנו ממחשבתו" ואחר כך "יתנחם על שעבר"

דובר 1:

אני אגיד לך פשוט פשוט וטוב. כל זמן שהוא מסתכל עדיין על העבירה כדבר טוב, כדבר שכאשר הוא חושב עליו זה עושה לו רגשות טובים, "וואו, אני אוכל לעשות את זה שוב, זה יהיה כל כך כיף", אז החשיבה עצמה היא משהו רע. אז הוא צריך קודם להסתכל אחרת על העבירה, ולהסיר ממחשבתו, שכאשר הוא חושב על העבירה הוא יחשוב כמו משהו שאני לא רוצה יותר לעשות, זה דבר רע. ורק אחר כך הוא יכול להתחיל להתחרט על שעבר. כי כל זמן שהוא עדיין מסתכל על העבירה כדבר טוב, יש לו רגשות טובים כשהוא חושב אחורה, אז זה אותו דבר.

אני ראיתי דבר פשוט, כשאדם חושב שהיה לו חוויה, הוא עבר, כמו שאמרת קודם, הוא עבר על אשת איש, וואו, וכל פעם שהוא חושב על זה תופס אותו תאוה כמה טוב היה, אז החשיבה עצמה על זה היא עבירה. אז רק אחרי שהוא כבר יסירנו ממחשבתו, אין לי יותר תוכנית, אני לא הולך לעשות את זה יותר, זה בטוח רק מהעבר.

דיוק ב"שעבר"

דובר 1:

על זה הרמב"ם אולי הדגיש את המילה "שעבר". עכשיו זה רק דבר מהעבר, זה כבר לא דבר שהוא בהווה, זה לא דבר יותר שהוא עדיין בתוכנית שלו להמשיך. כל זמן שאדם עדיין תקוע בחטא, זה עבר, הווה, וגם עתיד. כל פעם שהוא חושב, הוא חושב כמה טוב היה וכמה טוב יהיה שוב. עכשיו הוא חושב שזה משהו מה"שעבר", כי הוא כבר התיר את עצמו ממחשבתו על להמשיך.

דיון: האם כל זה דבר אחד?

דובר 2:

אני חושב שכל הדברים האלה לא ממש כל כך חיצוניים. כי הנקודה היא, אני לא מחזיק יותר שזה דבר טוב. חשבתי שזה דבר טוב, חטאתי. עכשיו אני מחזיק שזה לא דבר טוב. זה כבר כולל חרטה, זה כולל הכל. אתה מפרק כאן דבר אחד לרמות רבות מאוד, אבל באמת זה הכל אותו דבר.

דובר 1:

זה לא כך. כי אני אגיד לך, למשל אדם שכל יום כיפור הוא עושה תשובה על משהו, וכל שנה אחרי יום כיפור הוא עושה את זה שוב. אז מה שהוא עושה ביום כיפור זה לא רציני, כי יש אמנם איזה "יסור נחם", אבל ה"יסור נחם" הוא לא על שעבר. ה"יסור נחם" הוא על משהו שעדיין נמצא בו. אנחנו מדברים יותר מדי על אותם מקרים, זה לא ממש מה שקורה בדרך כלל. אצלנו זה יותר קיין ברעדינג, אנחנו לא מדברים, אבל לא, אנחנו מדברים על משהו שהוא יותר פשוט. בוא נדמיין שאנחנו מדברים על מקרה יותר פשוט. חשבתי שזה היה טוב, זה לא טוב. יום טוב, אני הולך הלאה, זה לא.

"ויעיד עליו יודע תעלומות" – הפשט של וידוי

דובר 1:

אוקיי, אומר הוא הלאה, "ויעיד" - זה אומר, והוא יעשה עדות על עצמו.

אה, אז קודם דיברנו על משהו שהוא הולך שוב להיות במצב דומה ולא להיכשל. כאן מדברים על אדם שאין הוכחה שהוא הולך שוב לנסות, כי כאן מדברים על תשובה. אבל מה כן, יודע תעלומות, הקב"ה, או אם משהו היה יכול להיות בראש שלו, הוא היה מודה שהתשובה היא כל כך אמיתית שהוא באמת לא רוצה לחזור.

אז אני אומר לך את הפירוש, הפירוש של הלקח משנה, הפירוש האמיתי.

דובר 2:

כן, כאן זה לא אומר שהקב"ה יעיד, זה אומר שהוא יעשה את הקב"ה עדות עבורו.

דובר 1:

הוא יגיד לו לפני הקב"ה, זה ההסבר של כל ההלכה, זה בעצם הסבר של מה זה אומר וידוי. וידוי זה לפני הקב"ה, כי אני כלומר, אני כלומר לפני הקב"ה, אני כלומר, הקב"ה יודע שאני לא רוצה יותר.

אז אני לא הולך להוכיח, זה לא כמו בהתחלה, מדברים על מצב שהוא יכול להוכיח, כי מדברים על... כשהוא זקן או כשהוא... אבל התשובה היא כל כך אמת, בוא לא נחזור אליי. התשובה היא כל כך חזק אמת שאם היה מצב כזה לא הייתי נכשל. התשובה היא כל כך חזק אמת, הוא אומר את זה לפני הקב"ה. הוא לוקח את הקב"ה כעדות על זה.

דובר 2:

אתה אומר שזה כל כך חזק אמת, אז זה מתאים מאוד יפה.

דובר 1:

כך זה שוב אותו לימוד כמו קודם, רק הפעם אין לו את המציאות שהוא יוכיח את זה, אבל הוא אומר שזה כל כך אמיתי כמו אז.

זה הפשט של וידוי

דובר 1:

אז זה הפירוש של וידוי, שלמדנו בפרק הקודם, מהו וידוי? זה לפני הקב"ה. מה זה אומר, אני לוקח את הקב"ה כעדות על זה. אני אומר לו, הקב"ה הוא עדות שאני לא רוצה יותר. אף אחד לא יודע שאני לא רוצה, רק הקב"ה יודע. יודע תעלומות זה אומר תעלומות לב, לא תעלומות שהוא יודע את העתיד. אדם אומר אני לא רוצה יותר, זה דבר פנימי.

כל הוידוי שכתוב כאן, התווכחתי איתכם פעם, הדרכים, הלשון שהרמב"ם שם על הלכות דעות, על מידות, מידות זה אומר רגש פנימי, רצון פנימי שאני רוצה. אז כאן אתה רוצה להתוודות לקב"ה.

הלכה ג' (המשך): וידוי בשפתיו וגמר בליבו

דובר 1:

אז, אבל זה הפירוש של וידוי, כי הוא לקח בפסקה הקודמת, מה צריך להיות וידוי לפני הקב"ה? כי זה אומר, אני לוקח את הקב"ה על עדות על זה. אני אומר לו, הקב"ה הוא עד שאני לא רוצה יותר. אף אחד לא יודע שאתה לא רוצה, רק הקב"ה יודע.

יודע תעלומות זה אומר תעלומות לב, לא תעלומות שהוא יודע את העתיד. אדם אומר, אני לא רוצה יותר, זה דבר פנימי. כל הוידוי שכתוב כאן, חשבתי פעם, דרכיו זו לשון שהרמב"ם מביא על הלכות דעות, על מידות. מידות זה אומר רגש פנימי, רצון פנימי שאני רוצה. אז כאן אתה רוצה להתוודות לרצון. מי יודע מה אתה רוצה? אף אחד לא יודע. אדם יכול לראות אם אתה עושה מעשים, אבל הקב"ה יכול לראות מה אתה רוצה. זה היודע תעלומות.

יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. תשובתו, עזיבתו, וחרטתו על שעבר תהיה כל כך חזקה שהוא לא רוצה. כמו שאתה אומר, כל כך חזק שאם משהו היה יכול לראות תעלומות, היה רואה שזה כל כך אמיתי כמו כשאדם עושה תשובה ויש לו אחר כך הזדמנות והוא לא עושה את זה.

שנאמר, "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו". איך זה מתאים? שנאמר, לא הבנתי? אדם אומר, אני לא הולך יותר... לעבוד עבודה זרה זה כמו לקבל את מעשה ידיו כאלוה. אדם יוצר פסל והוא אומר "אלהי", ואני הולך לעשות תשובה כל כך חזק שאני לא הולך לומר את זה יותר.

זה הפסוק אומר "שובה ישראל", זו ההפטרטה של שבת שובה. **"קחו עמכם דברים"**, הוא אומר, וידוי דברים. כן, **"ושבו אל ה'".** טוב מאוד. הפסוק מסביר, מה הוא יאמר? **"אשור לא יושיענו".** מה זה? הם אומרים כחלק מהוידוי שלהם. אתה רואה כאן זה המקור שוידוי קבוע לעתיד, מה שהרמב"ם אמר. כאן הם אומרים, מה הם אומרים? אנחנו לא הולכים יותר

"צריך לפרוט את החטא" - האם זה דין נוסף, או שמא זה דין ש... כשאדם עדיין לא באמת עזב, אז הוא יאמר יותר כללי, כי הוא עדיין תקוע עם איזה חטא. זה דין בידוי. הרמב"ם מביא מחלוקת בגמרא, רבי עקיבא התווכח, אבל רבי יהודה בן בבא אמר שצריך להביא פסוק. משה רבינו לא רצה להיכנס ליהודים, הוא אמר "אני לא יכול לומר לכם ענינים". אני חושב שזה קשור ל"מכסה פשעיו לא יצליח". אלה שמכסים, כמו שאתה אומר, הוא חטא, מה בדיוק הוא חטא? אה.

הלכה ד': מדרכי התשובה

אומר הרמב"ם הלאה... אוקיי, עד עכשיו למדנו עיקרי התשובה. נכון. למדנו מה זה תשובה, מצוות התשובה, מה זה תשובה גמורה, מהי התשובה. עכשיו נלמד "מדרכי התשובה", דברים נוספים שעוזרים לתשובה, ועוד ענינים של תשובה.

"מדרכי התשובה", אומר הרמב"ם כך, "להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנונים". שהאדם שעושה תשובה, יזעק להקב"ה, בקשות, תפילות, בבכי ובתחנונים. אני חושב שזה אומר בכי שהקב"ה יעזור לו לעשות תשובה, לא? שהקב"ה ימחל לו. הוא מתפלל שהקב"ה ימחל לו.

צדקה כפי כוחו

מה חסר כאן צדקה כפי כוחו? מה חסר כאן צדקה? תשובה, תפילה, צדקה, רואים בתנא דבי אליהו.

דובר 2:

כן, אבל צדקה... צדקה, אפילו למשל אם החטא שלו היה... צדקה זה אומר שהוא לא נתן צדקה?

דובר 1:

אני חושב שהצדקה היא איזו דרך, אולי צדקה גורמת לתשובה? אני לא יודע. זה עוזר שהקב"ה ימחל את העבירה, ואולי זה עוזר לכפר את העונשים שהיו צריכים לבוא. כן?

דובר 2:

הייתי אומר כן, כשהעבירה היא בענינים שבין אדם לחברו, אני יכול לשמוע שלמשל הוא גנב, עכשיו הוא נותן הרבה צדקה. אבל כשהעבירה הייתה בין אדם למקום, צריך עדיין צדקה?

דובר 1:

אוקיי, יכול להיות כמו שאתה אומר, שזה עדיין ענינים של יותר תשובה, מדרגות גבוהות יותר של תשובה. כתוב "מקצועי גזר דינו של אדם צדקה וצדקה ותשובה", זה אחד המקורות בחלק הזה של הרמב"ם.

ומרחיק הרחק מן הדבר אשר חטא בו

אבל מה זה מרחיק הרחק מן הדבר אשר חטא בו? הוא הולך משם. לא כמו שאתה אומר שם למשל אצל בסייעתא דשמיא, להיפך, הוא צריך להתגבר יותר בנקודה הזו.

ומשנה שמו

"ומשנה שמו, כלומר שאני אחר", הוא צריך לעשות אצלו... "שמו" זה אומר הסטטוס שלו, זה לא אומר את שם המשפחה שלו. כן, "שמו", אפשר לדבר עליו כאחרון שנכנס לבית הכנסת ומדבר לשון הרע. הוא צריך לשנות את האישיות שלו. כן, יכול להיות שהוא ממש ישנה את שמו, אבל הנקודה, הרמב"ם מסביר, מה זה יעזור? "שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים", אני עכשיו דבר חדש.

טוב מאוד, זה מה שנוהגים שמישהו חולה, ומשנים את שמו. אולי לכאורה הוא מתכוון גם לזה. אהה, "איני אותו פלוני", אוקיי.

ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה

"ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה". הוא משנה את כל מעשיו, לא רק... הוא משנה את הדרך ככה. הוא לוקח את מעשיו, זה דבר מעניין. כי משהו באופי שלך גם הביא את העבירות. לא, זה לא העבירה עצמה. אהה,

לעשות את... הם אומרים שהם לא הולכים יותר לקבל כאלוה את מעשה ידינו.

וידוי בשפתיו וגמר בליבו

הרמב"ם, "וצריך להתוודות בשפתיו". טוב מאוד. "ולומר עניינות אלו". אני חושב על הפירוש החסידי שלי, הרבה פעמים כאן כשהעבירה נעשית כל כך חזקה, שזה נעשה כמו... זה נעשה שולט עליו, הוא מכור לעבירה. אוקיי, אני עוזב, אני עוזב. אני לא צריך יותר לעשות שהחטא שולט עליי, הקב"ה שולט עליי. כשאדם נכשל שוב ושוב, החטא שולט עליו, אתה לא יכול להתרחק ממנו.

אז הרמב"ם אומר, אני חושב שצריך לקרוא את שתי ההלכות ביחד. צריך לומר את זה בפה, לומר מה שהוא אמר, גמר בליבו. למה? אני לא יודע למה, זה עוזר. יש איזו מעלה שאומרים את זה בפה.

אבל, כל המתודה בדברים, מי שמתוודה רק במילים, ולא גמר בליבו לעזוב, הוא לא באמת גמר בליבו לעזוב את החטא, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו. הוא כמו מי שטובל, מקווה עוזרת באמת, אבל הוא עדיין מחזיק את העבירה שלו בידו. הוא אומר את המילים הנכונות, המילים הן אולי מקווה, מקווה מטהרת, אבל ולא גמר בליבו, הוא עדיין מחזיק בידו את הדבר שהוא החטא.

זה מאוד מעניין, החוטא, כשטובלים עם שרץ בידו, לכאורה ברגע שטבלת אתה טהור, רק ברגע שיוצאים עדיין מחזיקים את השרץ, אז נעשים חזרה טמא. נראה שכאן הוא אומר... אוקיי, זה נושא אחר. אבל לא, אני מבין מה הוא מתכוון, הטהרה לא נעשית טהורה במקווה, אבל האדם כן נעשה טהור, רק הוא נעשה חזרה טמא באותה שנייה. יכול להיות אותו דבר, הוא אומר, הוא אומר, "אני לא מחזיק יותר בעשיית החטא", נעשה איזה רצון מסוים, אבל אתה לא מחזיק בזה, אז זה כאילו אתה טובל. אבל אתה כן טובל, הוא אומר שהוא טובל, הוא לא אומר שהוא לא אומר כלום. לומר זה שווה משהו, אני לא חושב שלא צריכים חלילה לומר, אבל שרץ בידו לא עוזר.

דיגרסיה: טובל ושרץ בידו – ללכת למקווה בלי לשלם

אני זוכר, עם ראש הישיבה שלי ר' אברהם'לה, דיברנו בבית המדרש, וכתוב שם, "מי שהולך למקווה בלי לשלם הוא טובל ושרץ בידו." מה זה? זה שרץ! אתה יכול לומר שאדם שהולך בלי לשלם הוא גזול, הוא שרץ. אבל למה הוא טובל ושרץ בידו? הטבילה עוזרת בענייני אמונות. זה יותר ממצווה הבאה בעבירה.

ומודה ועוזב ירוחם

אומר הרמב"ם הלאה, וכן הוא אומר, כך כתוב בפסוק, "ומודה ועוזב ירוחם". שמודה זה הדין, אבל זה צריך להיות ביחד עם "ועוזב". רק אחר כך ירוחם יש רחמנות אפילו. אם הוא מודה ולא עוזב, זה לא שייך. זה מפורש בפסוק "מכסה פשעיו לא יצליח". הוא לא אומר וידוי, הוא שומר את זה, הוא לא יצליח. אבל "ומודה ועוזב ירוחם".

אולי המודה גורם לעוזב. כמו שאמרת ממש בהתחלה כשלמדנו, שאדם שלא מודה שחטא, הוא לא מפסיק לחטוא הלאה. אז, כנראה הפסוק ממשיך מדבר לכאורה על זה, שאדם לא יאמר לעצמו שהוא צדיק.

אני חושב שהרמב"ם מתכוון לכל הפסוק. אני אעשה לך יפה. כי "מכסה פשעיו" יכול להיות, כמו שאמרת, שהוא מכסה, הוא מכסה את זה. הוא לא מחזיק את זה חזק בידים שלו, הוא מחזיק את זה רק ב... הוא לא מודה. אבל במקרה אחר יכול להיות "מכסה פשעיו" שהוא אומר וידוי, אבל הוא עדיין מחזיק את זה. הוא מכסה עם הדין. כמו "תולה עצמו בידוי". הוא מחזיק את זה עם הדין, הוא עושה את עצמו עדיין צדיק גם, שהוא אומר עוד וידוי.

צריך לפרוט את החטא

אומר הרמב"ם, "וצריך לפרוט את החטא", לפרט את החטא, שנאמר "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה", ואחר כך הוא מפרט איזה חטא זה היה, "ויעשו להם אלהי זהב".

"צריך לפרוט את החטא" - האם זה דין נוסף?

"אבל המכסה פשעיו, אין לו תשובה גמורה, שנאמר, 'מכסה פשעיו לא יצליח'". זו ההתחלה של הפסוקים שראינו קודם. הוא לא יצליח לעשות תשובה, הוא יחזור לחטא.

הלכה ח': וידוי ביחיד – עבירות בין אדם למקום

דובר 1:

אבל אני חושב גם, כי יש הרבה פעמים אדם שמבזה את האחר ברבים, ואחר כך מתבייש מאוד, הוא אומר, "אין לי דרך".

אומר הוא: **"במה דברים אמורים? בעבירות שבינו לבין חבריו. אבל עבירות שבינו לבין המקום, אין צריך לפרסם עצמו".** שם שהוא חטא בינו לבין המקום, רק הקב"ה, הוא חטא נגד הקב"ה, אין צריך לפרסם עצמו, **"וגסות פנים היא לו אם יגלה אותם"**. זו גסות רוח אם הוא יגלה זאת.

דיון: למה לא לגלות עבירות בין אדם למקום?

דובר 2:

למה לא לגלות כשחטאו? כשמישהו אומר וידוי, הוא רוצה להוציא את הלכלוך מעצמו, את החטא.

דובר 1:

כן, כי היחסים בין אדם להקב"ה צריכים להיות דבר אינטימי. זה צריך להיות דבר שלוקחים כל כך ברצינות, כמו שאדם לא רוצה לספר לסתם מישהו את הדברים האינטימיים ביותר שלו. כן?

אוקיי. **"אלא שב לפני האל ברוך הוא, ומתודה לפניו, ופורט חטאיו לפניו, ומתודה עליהם בפני רבים סתם"**. הוא אומר, "כן, חטאתי", אבל הוא לא אומר מה הוא עשה. **"וטובה היא לו שלא נתגלה עונו"**. זו טובה לאדם שהעוון שלו לא מתגלה.

וכתוב **"אשרי נשוי פשע כסוי חטאה"**, מה זה לאדם שנשמר או נשכח. "נשוי" אומר, לדעתי, שזה לא טוב שיודעים שאדם חטא, כי יש סוג של דבר עם חילול השם, כי כשעושים עבירה ברבים יש ענין של חילול השם.

דובר 2:

לא, אני חושב ש, כך הייתי חושב, שזה אומר שאדם הולך ואומר "חטאתי", מתחילים שני אנשים נכון. לא, אפשר לחטוא. אפשר לחטוא, יש אפשרות.

דובר 1:

לא, עדיף שיתבייש בזה. טוב מאוד.

הלכה ט': עשרת ימי תשובה

דובר 1:

עכשיו הרמב"ם ילך לדבר על הזמן המיוחד של תשובה, שזה חידוש של הרמב"ם. למדתי עכשיו שיש ענין של צעקה וכל הדברים האלה, שזה לא תשובה עצמה, זו תשובה, ויש דברים שעוזרים לעשות תשובה, זו עצה לתשובה. אומר הרמב"ם, אחת העצות היא סדר מעשה תשובה בעצם. כן?

יכול להיות שזה קשור למה שהוא אמר עכשיו, שיש דרכים מסוימות איך אסור לדבר על החטאים שלו. אומר הוא עכשיו עוד דבר, שזה גם דבר טוב שצריך להקדיש זמן מסוים לתשובה. אולי, אני לא יודע, כמו שהוא אומר שענינים שבינו לבין המקום צריך לדבר רק להקב"ה ולדברים, זה לא טוב שמדברים מזה ברבים. אולי זה המשך, שבגלל הסיבה הזו יש גם שעשו זמן לתשובה. אגב, צריך רק להיות עסוק בדברים חיוביים, במצוות. אני לא יודע, לא חשבתי. אני חושב שיכול להיות, הייתי חושב שהוא אומר כבר, לא להוסיף. הוא אומר שאחת העצות, מדרכי התשובה, היא שעשו את עשרת ימי תשובה. וזה עוזר גם שיש רבים איתו.

אומר הרמב"ם ש"אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם", לזעוק להקב"ה, יפה לעולם זה דבר נצחי, תמיד דבר טוב, תשובה, ערב ראש חודש ניסן, והרמב"ם מדבר. לא, לפני שהוא אומר את כל הזמנים, ערב יום הכיפורים, וכן הלאה. "יפה לעולם" אומר בכל הזמנים שלנו. זה אומר תמיד לזעוק להקב"ה. כך הוא נתן עצה, כמו שהרמב"ם אומר, כאילו יש את כל הדברים האלה היום, כשהודי עושה תשובה, יש איזו סגולה, איזו יארצייט,

"מעשיו כולן לטובה", הוא מתנהג יותר אצילי, יש לזה השפעה עליך. טוב מאוד, טוב מאוד. "לטובה ולדרך ישרה".

אצל שלושת הדברים כתוב "ארבעה דברים משנים", משנה מקום, משנה מעשה, משנה מעשה זה תשובה עצמה. זה זה. לא, יכול גם להיות "לטובה ולדרך ישרה" אומר שהוא צריך לעבוד יותר על מידות ממוצעות, על דרך בינונית. הקב"ה העניש אותו שהוא גנב, הוא מבין שיש לו תאוות הממון, אז הוא גם צריך לשים לב יותר לא להיות קיצוני עם כסף.

שמתי לב שכשהרמב"ם אומר גם צדקה, מה זה צדקה? אומר הרמב"ם, הוא מוסיף בסוגריים, "שלא תאמר שתשובה מגעת עד שיתן כל ממנו לעניים". ויכול גם להיות שזורקים עד שגם זה מחלוקת אצל בעל התניא. בעל התניא אומר שנוהגים לתת יותר מחומש. מה ידוע שהמנהג לתת יותר מחומש בצדקה? זה תשובה. והאדמו"ר הזקן אומר שהתורה אומרת שזו תשובה, ותשובה היא פיקוח נפש, ופיקוח נפש מותר. אבל כאן מדברים לא על כל כך צדקה, גם עד כפי כוחו. כן?

כפי כוחו אומר הכי הרבה שהוא יכול, אבל כן.

דיגרסיה: שינוי שם אצל חולה

כששמים שם חדש לאדם שחולה, יכול להיות שזה עוזר קצת, הוא נעשה קצת אחר. אני לא יעקב, אני יעקב מאיר. כמו ה"שלא תתורו אחרי לבבכם", או מאתמול. לא, אני לא מדבר על אמונה. האדם חושב שזו סגולה, מלאך המוות לא יודע את הכתובת, הוא יתבלבל. אני אומר שזה יכול לעזור בדרך תשובה, כמו כאן. יש אדם שחגג עד יום המיתה, ועכשיו קוראים לו אחרת. זה יזכיר לו תמיד ש, אה, זוכר כשהיית חולה עשית תשובה. הוא אמנם ישכח. אבל יש לו שם אחר, הוא לא ישכח, הוא קצת... אני שומע, אני שומע.

וגולה ממקומו

וגולה ממקומו. אבל אני לא בטוח שמה שהוא אומר על צדקה כאן אומר כפי כוחו, אפשר להבין להיפך, הכי הרבה שהוא יכול. לא חייב להיות רק מצומצם. אולי, אוקיי, יש לי קצת יותר מהמצומצם, אבל לא אין סוף, לא יותר מכפי כוחו.

אומר הוא הלאה, **"וגולה ממקומו"**, הוא צריך ללכת מהמקום שלו. זה מעניין, כי פשוט היינו יכולים ללמוד כמו שלמדנו קודם, שאדם נמשך למקום שלו. הוא חטא, כנראה היו לו שכנים רעים שמהם הוא למד. אבל כאן אומר הרמב"ם משהו אחר: **"שגלות מכפרת עוון, לפי שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח"**. בגלות אף אדם לא במעמד שלו, זה כך. הוא מתחיל להרגיש יותר אדם, כי הוא סגר את הדלת. אתה רואה שהרמב"ם מפרש כאן את שני הדברים שאפשר לחשוב שזה כמו סגולה, משנה שמו ומקומו, והרמב"ם מסביר איך זה יכול לעזור לו באמת לעשות תשובה. אוקיי.

הלכה ד' (המשך): וידוי ברבים

אומר הרמב"ם הלאה, **"ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם"**. למדנו קודם שהוא צריך להתוודות לפני הקב"ה, "ויאמר לפני ה'". הוא מדבר להקב"ה. אבל כאן יש ענין שהוא צריך לדבר לציבור, הוא צריך להתוודות לפני הקב"ה ברבים, או אולי אפילו הוא צריך להתוודות לפני הציבור. אני רוצה לומר לכם מה עשיתי.

תראה מה כתוב: **"ומגלה עבירות שבינו לבין חבריו לאחרים"**. אה, דווקא עבירות שבינו לבין חבריו לאחרים, זה עשה עוול לאנשים אחרים. **"ואומר להם: אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך, והריני היום שב וניחם"**. אני מדבר על מה שעשיתי.

אני חושב שזה עוזר גם לאותו אדם, כי הרבה פעמים אותו אדם מרגיש שעשו לו עוול, ואותו אדם היה בושה, והוא אומר, "הייתי טועה".

אבל גם בשבילך, זה חלק ממשנה שמו ומעשיו. עד עכשיו הכירו אותך כזה שמציק לכל אחד. בכל עם גאה אני והוא אין יכולין לדור, מישהו שמתנהג בגאווה, והוא לא יכול להיות איתך.

אוקיי, אלה שני פירושים טובים. קץ מחילת סליחה, זו לשון הגמרא ביומא. זה בפיוטים, כן.

דובר 1:

אבל אני אומר, יש פירוש טוב, כי זה העיקר, שזה תלוי עד יום כיפור, אז זה הקץ.

"לפיכך חייבין הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים". כל אחד חייב לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים. אה, אולי לעשות תשובה על ידי להתוודות. אז אז יתקבל תשובה למה שהתלבטנו קודם. הלשון אומרת מי שאומר וידוי, כי וידוי אומר שהוא רוצה לעשות תשובה, אבל לא אומרים שהוא עושה תשובה גמורה וכו'.

דיון: למה "חייבין הכל"?

דובר 2:

ושוב, איך הוא לומד את ה"לפיכך חייבין הכל"? למה חייבין הכל? אם הוא עשה פטורים אחרים?

דובר 1:

אה, וידוי זה אחרת. וידוי זה אחרת. הכל תלוי בתשובה. בזמן תשובה אומרים וידוי, כי וידוי זה מה שעושה תשובה, אתה מקבל לשוב. משהו כזה.

זה חשוב, אני חושב, תפוס, זה זה... איך אומרים? עכשיו יש מבצע על מכנסיים, תפוס, כל אחד יקנה מכנסיים. הוא אומר, קץ מחילת סליחה אומר שזה היום האחרון של עשרת ימי תשובה. הוא אומר שעשרת ימי תשובה חשובים. הוא אומר, זה הקץ של עשרת ימי תשובה.

דובר 2:

למה דווקא על זה? אני אומר... אוקיי.

הלכה יא': סדר וידוי יום הכיפורים

דובר 1:

לפיכך חייבין הכל... כן, דיברנו. כי כל אחד צריך לעשות תשובה ולומר וידוי יום כיפור.

תרגום לעברית

"מצוות וידוי יום הכיפורים, שיאמר מערב היום קודם שיאכל." המצווה היא שכאשר ערב היום, כשיום הכיפורים נכנס, סוף היום של ערב יום כיפור, עדיין לפני שאוכלים. למה לפני שאוכלים? "שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה". אולי יחנק בסעודה קודם שיתודה, והוא לא עשה תשובה.

זה דבר יפה... זה דבר מעניין למדי, כי הרי הוא לא יהיה לו יום כיפור, אבל יהיה לו יום המיתה, האדם שהולך חלילה להיחנק. אבל החכמים רצו לפני כן תשובה. לכן אומרים וידוי במנחה. אם הוא לא אוכל אולי יחנק. יחנק לא אומר שהוא ימות, יכול להיות שהוא יהיה חולה, יהיה בסכנה. אני לא יודע מה יכול אפילו לקרות. אני יכול לחשוב, כי אוכלים את אותה סעודה כשבוכים ובתשובה, לא סעודה שאוכלים בחיות. אפשר להיחנק.

אומר הוא הלאה, "ואף על פי שנתוודה קודם שיאכל, חוזר ומתודה בליל יום הכיפורים ערבית." בלילה עושים שוב וידוי. למה? כי עכשיו זה כבר באמת יום כיפור, במקום שלפני כן זה היה רק הכנה ליום כיפור, עכשיו זה יום כיפור עצמו. "וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה."

דיון: למה חוזרים על הוידוי כל כך הרבה פעמים?

דובר 2:

מה הפשט? אני חושב שזה כי אולי הוא חטא בינתיים.

דובר 1:

אבל אתה אמרת קודם צעקה. אני רואה שיש לזה קשר לצעקה. כל תפילה היא גם צעקה. אתה אמרת שצעקה עם תשובה עובדים טוב מאוד ביחד. אז כל פעם שיש צעקה, תפילה, עושים גם וידוי?

דובר 2:

ואיזו תפילה לזה. אבל הוא רוצה לומר, זכור שעשרת ימי תשובה עדיין חשובים יותר מארצייט של רבי שמעון. עשרת ימי תשובה "בין ראש השנה ויום הכיפורים, ויפה ביותר". עשרת הימים בין ראש השנה ויום כיפור, עשרת ימי תשובה, הם הזמן הכי טוב לתשובה, ומתקבלים מיד, ומיד התשובה שלהם מתקבלת.

זה מתאים מאוד, כי קודם הוא אמר שצריך לעקוב אחרי יום כיפור. אז לא נשאר תלוי יותר מדי זמן, אתה לא תלוי הרבה זמן, אתה יורד מיד מהתלייה, כי מגיע מיד יום כיפור ואתה מסיים את התשובה.

"שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו'", אתה צריך לדרוש את הקב"ה, לחפש את הקב"ה כשהוא נמצא בין הציבור. "קראוהו בהיותו קרוב", אבל את זה צריך חז"ל. מתי הוא בהיותו קרוב? "אמרו חז"ל", מתי זה? זה בעשרת ימי תשובה, כשהקב"ה נמצא בין... כן.

דיון: מה זה אומר "בהיותו קרוב"?

דובר 2:

איך מפרשים "בהיותו קרוב" כשהקב"ה נמצא בין הציבור? אני אומר, מתי הוא לא? אני אומר, הוא תמיד קרוב, במיוחד כשעשרת ימי תשובה הוא יותר קרוב.

דובר 1:

הסיבה היא כי הציבור עושה תשובה. הוא קרוב כי הציבור עושה תשובה, הוא קרוב לאוהביו, לאוהביו. נכון, כי הציבור כבר לקח את המצווה, הם כבר הלכו למקווה, הם כבר התפללו.

דובר 2:

אבל זה לא דווקא אחד ששולח את הקב"ה. אני חושב כך.

דובר 1:

אומר הרמ"א במיוחד, זה עשרת ימי תשובה עוד יותר טוב. אבל בציבור, זה מתאים מאוד למה שאמרת עכשיו, שעשרת ימי תשובה כבר יש ציבור. אבל כשהציבור עושה תשובה, "וכל זמן שעושים תשובה צועקין בלב שלם, הם נענים, שנאמר 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו'". הקב"ה תמיד, כשקוראים לו הוא תמיד. אם לוקחים ביחד את הציבור, "קראנו אליו", כשלוקחים ביחד את הציבור ועושים יום תפילה, יום תשובה, אז זה טוב כמו עשרת ימי תשובה. אין הבדל.

דובר 2:

אה, זה כתוב "בכל קראנו אליו". מתי "קראנו אליו"? ברבים. ברבים אפשר לעשות את "קראנו אליו" בכל זמן. יחיד זה יותר קשה, כי החינוך של אדם לבד, לפרוץ את הסביבה מסביב.

דובר 1:

מה לא מתאים? שהרמב"ם דיבר על עשרת ימי תשובה. עכשיו הוא אומר, השיא, התשובה הכי טובה היא יום כיפור.

הלכה י': יום הכיפורים

דובר 1:

"וביום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל". זה הסוף של מחילת סליחה לישראל.

אני חושב כך כי למדו קודם שתשובה מתחילה את התהליך של להיפטר מהחטא, ויום כיפור מסיים את זה. תרגמתי פעם, קץ זה דדליין. צריך תמיד, מתי אני אלך לעשות תשובה? מחר, מחר תשובה, יום אחד אעשה תשובה. ספר החינוך אומר שאדם צובר וצובר, ואחר כך לא יכול, הוא נעשה דיקטט, הוא נעשה, המשא מונח עליו. זה היום שזה נעשה דדליין. זה הקץ. קץ מחילת סליחה, זה הקץ.

דובר 2:

אתה רואה בבירור, וההלכה כתובה קודם שצריך לומר כשהוא חוזר את כל הנוסח. זה מדבר על הרעיון של תשובה. ביום כיפור, אומרים חטאתי, זה עיקר הוידוי, ויוצאים. כתוב בגמרא, נקרא שאתה מאריך, אתה אומר "על חטא" וכו', אבל זה כבר לא מעכב.

חזרת וידוי על עבירות שעברו

אומר הרמב"ם הלאה, "עבירות שהתודה עליהם יום כיפורים זה, אף על פי שעומד בתשובתו" — עבירות אלו שהתודה עליהן שנה אחת ביום כיפור, מה קורה בשנה הבאה? השנה הוא לא חטא בעבירות האלה. אומר הוא, אומרים זאת שוב, "חוזר ומתודה עליהם יום כיפורים אחר". זו הסיבה למה אומרים כל כך הרבה "על חטא", כי אפילו עבירות שעשו רק פעם אחת, אומרים אותן כל פעם. אפילו משהו באמת עשה תשובה, "שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד". אדם צריך תמיד לזכור, את פשעי אני יודע, וחטאי תמיד לפני.

הלכה יב': תשובה בין אדם לחבירו

אוקיי, עכשיו נלמד על תשובה בין אדם לחבירו. חלק חשוב מאוד מתשובה.

החילוק בין עבירות שבין אדם למקום ושבין אדם לחבירו

אומר הרמב"ם, "אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל ביאה אסורה וכיוצא בהן, אלו הן עבירות שבין אדם למקום. אבל עבירות שבין אדם לחבירו, החובל בחבירו, או המקלל את חבירו, או אחד שגנב ממנו אפילו שזה פרוטה, אין נמחלין לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו". החובל צריך ליתן לו נזק צער ריפוי שבת ובושת, וירצהו ויבקש ממנו. זה דבר נוסף, כן? הרמב"ם אומר אפילו השיב לו מה שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולבקש ממנו שימחול לו.

חידוש — מחילה פירושה לחזור להיות חברים

ראה איזה חידוש גדול כאן, שלאדם יש כוח למחול. הוא שילם לו, אבל לאדם יש משהו... הוא עדיין כועס. יכול להיות שמישהו הכה את זה, הוא שילם לו את חובותיו. כן, אבל מי אומר שיש לי דבר כזה מחילה שהוא יהיה חבר שלי? החזרתי לו. כן, כן, צריך לחזור להיות חבר שלו. זה החידוש, למחול פירושו שצריך לחזור להיות חבר שלו, שהוא לא יהיה שונא.

הלכה יג': פיוס אפילו בדברים

אומר הרמב"ם, אפילו לא חטא לו חבירו אלא בדברים, אפילו הוא רק ציער אותו במילים, צריך לפייסו, הוא צריך לפייס אותו, ולהפגיע בו, ולפגוע, עד שימחול לו. לפגוע, זה נשמע שטוח. הוא צריך לבקש ממנו, הוא צריך לבקש ממנו, הוא צריך לבקש ממנו, שוב ושוב עד שהוא מחול לו.

הלכה יד': תהליך הפיוס

הבאת שורות של בני אדם

ואם לא נתרצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו, ומפגיעין בו ומבקשין ממנו. זה לא אומר שצריך לעשות טקס. הרמב"ם אומר כמו כשאדם רוצה שמישהו ישאל לו כסף, הוא פוגש מכרים והוא מנהל משא ומתן, הוא מוודא לחזור להיות חבר שלו. הוא צריך להשתמש בקשרים הפוליטיים שלו. הוא לא צריך ללכת למשרה השיעור, אבל מה התקן? הוא קורא לזה, הוא מביא את החברים שלו לקרוא. הם אומרים לו שהוא באמת לא התכוון, הם אומרים לו שהוא חבר שלו.

לא נתרצה להם, מביא לו שניה ושלישית. הוא מביא לו אנשים גדולים יותר. לא רצה, מניחו והולך לו, ואותו שלא מחל הוא החוטא. אז עשית את שלך, ומי שלא מחל, זו כבר הבעיה שלו, הוא החוטא. והוא צריך לבקש ממנו סליחה.

אצל רבי — אלף פעמים

לאדם יש שיעור כמה הוא צריך לבקש סליחה מזה. אבל אם היה רבו, אם הוא רבו, הרבי שלו, כאן מתכוונים סתם למי שלמד תורה, לא? הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו. הוא צריך למחול לו יותר ויותר. אבל

למה כתוב שעושים זאת שוב? כן, אבל למה? למה להתוודות כל כך הרבה פעמים? אנחנו מפריעים ביום כיפור, אומרים את כל הוידוי, כבר שמעתי. נו, מה אתה רוצה? למה אתה רודף? משהו צריך להיות סיבה גדולה לזה. אני חושב שאולי הוא חטא בינתיים. אני לא יודע בבירור.

דובר 1:

אני חושב שצריך להבין למה צעקה עוזרת לתשובה. אם צעקה עוזרת לתשובה... לא, אתה מתכוון לא צעקה, אתה מתכוון וידוי. אני אומר לך שוב, שוב, שוב. כל פעם שעושים שוב צעקה, עושים שוב תשובה, עושים שוב וידוי. בדיוק למה, צריך להבין. אבל אני אומר, יש לזה קשר לכך שצעקה עוזרת לתשובה.

דובר 2:

אה, טוב מאוד. אם תשובה גמורה, תשובה גמורה צריך לומר וידוי רק פעם אחת. אבל ביום כיפור עושים, אומרים כל כך הרבה פעמים וידוי, כולי האי ואולי שאדם יתפוס שהוא לא יחטא יותר.

יכול גם להיות שצעקה היא לא כל תפילה היא צעקה. צעקה היא בעצם תפילה שהלכה, יש בה צעקה. צעקה פירושה כשאדם צועק. כל פעם שאתה מתפלל, מה שאתה עושה, אתה מנסה. אולי אחת מהן תהיה צעקה, שיש אז ליד וידוי גם. זה יותר מצעקה.

דובר 1:

אתה מתכוון לומר כי כתוב תשובה וצעקה?

דובר 2:

אוקיי, אני רוצה לומר, אני רוצה להישאר בפשט שלי. שיום כיפור עושים לא, אומרים ביום כיפור את הוידויים כל כך הרבה פעמים, אולי כולי האי ואולי שזה יעזור. הגמרא כתובה, "שמא יארע לו דבר עבירה בינתיים". נעשה כך שביום כיפור עצמו הוא חטא. זה כמו המעשה של רבי ר' אלימלך. כן. אני לא יודע. זה לא ברור. אוקיי. הלאה. אם משהו יודע בוודאות שהוא לא חטא ביום כיפור, אולי הוא לא צריך כל כך הרבה פעמים וידוי.

דובר 1:

אני לא יודע.

טוב, בואו נמשיך הלאה.

מקום הוידוי בתפילה

דובר 1:

אומר בני כן, אומר הרמ"א, "יחיד אחר תפילתו", כל יחיד בסוף שמונה עשרה יש וידוי, "ושליח ציבור באמצע תפילתו בברכה רביעית". כי אנחנו נוהגים כן ששליח הציבור אומר אחרי התפילה. לא, לא. אה, כן, איפשהו באמצע התפילה. כל כיפור, כל... אני אומר גם באמצע שמונה עשרה.

הלכה יא' (המשך): נוסח הוידוי ומקומו בתפילה

כן, אני לא יודע. לא ברור. אוקיי.

אם משהו יודע בוודאות שהוא לא חטא ביום כיפור, אולי הוא לא צריך לומר כל כך הרבה וידוי. אני לא יודע. טוב, בואו נמשיך הלאה.

מקום הוידוי בתפילה — יחיד ושליח ציבור

הלאה עם השאלות. אומר הרמב"ם, "יחיד אחר תפילתו". היחיד, בסוף שמונה עשרה, יש וידוי. "ושליח ציבור באמצע תפילתו בברכה רביעית". מעניין. אצלנו נוהגים כן ששליח הציבור אומר אחרי התפילה. אה, כן, איפשהו באמצע התפילה, יום כיפור, כן. באמצע שמונה עשרה.

עיקר נוסח הוידוי — "אבל חטאתי"

אומר הרמב"ם כן: "והוידוי שנהגו בו כל ישראל הוא אבל חטאתי וכו' והוא עיקר הוידוי". אומר הרמב"ם, עיקר הנוסח הוא שנאמר "אבל". האמת היא, ענין אחד הוא, אני לא כמו זה שאומר "לא חטאתי", אלא "אבל" אנחנו אבותינו חטאתנו". וזה מספיק, "והוא עיקר הוידוי".

הרבי תמיד צודק. יכול להיות, **just to be clear**, עונים שזה לא אומר, זה אומר למה זה שלא צריך למחול לו?

למה מי שלא מוחל הוא חוטא
כי זה השפיל עצמו לפניך, לא פשוט הוא מבקש "תמחל לי".
"תמחל לי" לא אומר כלום.

זה אומר שהוא מרצה, הוא מסביר שהוא לא התכוון, הוא ילך יותר, הוא יהיה טוב יותר, וכולי.

אז זה מושך אותו בחזרה, הוא אשים אותך באשמה, אז למה אתה מתעקש?
זו המילה, כן?

זה לא סתם שיש חובה למחול, זה אחרי המחילה.

הלכה טו': חיוב להיות נוח לרצות
כן, זה אומר הרמב"ם, זה אומר הרמב"ם שצריך למחול.

אסור להיות אכזרי
"אסור לאדם", כן, אומר הרמב"ם, **"אסור לאדם שיהא אכזרי ולא יתפייס"**.

אדם לא רשאי להיות אכזרי ונוקם ונוטר, לשמור את השנאה, "ולא יתפייס".
"אלא יהא נוח לרצות", הוא צריך להיות קל לרצות, להיות מפויס, **"וקשה לכעוס"**, וקשה לכעוס.

אומר הרמב"ם, **"ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול"**, כשהאדם שחטא נגדו מבקש ממנו שימחל לו, **"ימחול בלב שלם ובנפש חפצה"**, צריך למחול בלב שלם ובנפש חפצה, הוא צריך להיות מוכן, הוא צריך...
כן.

"ואפילו הצר לו והרבה לו", אפילו אם האדם ציער אותו הרבה ועשה לו הרבה נגדו, **"לא יקום ולא יטור"**, לא יהיה נוקם והוא לא ישמור את... לא יטור את השנאה בלב.

דרכם של זרע ישראל — מחילה היא מידה יהודית

אומר הרמב"ם, **"וזוהו דרכם של זרע ישראל"**, זו הדרך של ילדים יהודים, כן, זה אחד הסימנים של יהודים, כן, אלו הסימנים של זרע ישראל, **"ולבם הנכון"**, זו הדרך שבה לבבות יהודיים הם.

"אבל הגוים", אבל מה שאין כן הלא-יהודים, **"ערלי לב"**, הגויים הם ערלי לב, כמו שכתוב בהלכה שכאשר מישוהו אומר "מדירני מן הערלים", הוא מותר בערלי ישראל ואסור מן הגוים, כי הגויים הם הערלים האמיתיים, ערלי לב, הם סתומים.

"אלא ועברתם שמרו לנצח", העברה שלהם, חרון האף שלהם, הנקמה שלהם, הכעס שלהם הוא לנצח.

ראיה מהגבעונים

ועל הגבעונים שהתחזו כאילו הם יהודים, מה היה הסימן לדעת שהם לא יהודים?

כי ראו שאין להם מידות יהודיות.

והם לא מוחלים, "לפי שלא מחל ולא נתפייס". אבל מאחר שהגבעונים לומדים בני ישראל הינו. אתה זוכר את המעשה שהיה עם הגבעונים עם בני שאול? הם אמרו שצריך לתלות את בני שאול, כי שאול הרג את הגבעונים. והם אמרו שהנקמה תהיה שיתלו את בניו. ובני ישראל ביקשו זאת ברחמים, והם אכן עשו כך. אבל הגמרא אומרת, על זה כתוב הפסוק "והגבעונים לא מבני ישראל המה". הגמרא מבינה בגמרא שיהודי לא היה עושה כך. אפילו הרגו חבורה שלמה, היה מוחל. זו לא מידה יהודית.

הערה — נגד סברה הפוכה

שמעתי פעם מחלוקת. יש אנשים שאומרים שהמוסר הגויי אומר שצריך למחול לשונא, והמוסר היהודי אומר שצריך לנקום. כאן כתוב בדיוק הפוך. הגבעונים, מוסר יהודי... גבעוני הוא "לא ידעו רחמים". מוסר יהודי, מוסר יהודי, הוא למחול.

הלכה טז': כאשר הנפגע נפטר

וידוי ליד הקבר

מה עושה היורש החי? **"מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו"**. מביאים מנין. כי קודם גם יצא לעשרה אנשים, כי קודם היה צריך להביא שלוש פעמים שלושה אנשים, וביחד עם הנפגע זה עשרה. כאן יש לך ענין של מנין. אבל כאן, הראשון מת, צריך עשרה אנשים. ו**"מעמידם על קברו"**, מביאים אותו לקבר, **"ואומר בפניהם"**, אומרים **"חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני זה שהרגתי אותו כך וכך"**. זה מאוד מעניין, כי במקום, זה ענין של תשובה. אני חושב שזה יותר מהצד הציבורי. כולם יודעים שהוא הרג אותו. אז עד שמפייסים את החרטה של כבוד האדם. כן, הכבוד שלך, זה... כן.

החזרת ממון ליורשים

דמי חבירו, דמי ממוני, לא עוור. זה לא מספיק שהוא יחזיר את הכבוד. ליורשיו, הוא צריך להחזיר את הכסף ליורשים. ואם לא היה לו יורש, אם אין לו יורש, או לא היה יודע מי יורשו, או שהוא לא יודע מי היורש, מניחן בבית דין, צריך להשאיר את הכסף בבית דין. כמו הדין כשימשהו גזל ממישהו. אם גזלו מהרבים, צריך לעשות זאת לצרכי ציבור. לא צריך לדעת מי כל הרבים.

דין — למה בית דין?

ואני שומע שאם תשים זאת בבית דין, בוודאי שבת הדין לא יידע מי היורש, ואם לא, הם ישארו עם הכסף, אז בית הדין על הסתם יוכל להביא זאת אלי. יש לי בית דין. איך זה בוודאי. לכן זה כבד טוב כשימשהו פרסם שהוא הולך, בנקיות פנים, שהוא הולך לקחת את הכסף ממי שגזלת, אז כל אחד יוכל לרוץ להתייצב. כן. הנקודה טובה מאוד.

אבל כך כתוב בגמרא, שמישהו גזל ממישהו והוא אליבא דאמת אין יורשים, נותן זאת לבית דין, וכך הוא יוצא. זה מאוד מעניין, כי כאן, כאן, זה מעניין, כי איפה זה בא? שבמקרה כזה, מספיק שאתה מתוודה לפני הקב"ה. שכביכול, כל העניין של לפייס את זה הוא כל עוד אותו אדם חי. אבל אותו אדם מת. אבל אתה רואה שזה לא כך. אתה רואה שיש ענין של בין אדם לחבירו גם. כביכול, זה דבר חברתי. לצער אדם אחר זה דבר חברתי. אם זה לא חי, כבר פגשתי אחרים ממני ופייסתי את חבריו והתוודיתי. אבל זה לא כך, כי אולי כל העולם יודע שאתם כועסים. אתה רואה...

מעשה — החסיד שפגע ברבו

אוקיי, איפה אנחנו רואים את זה במעשה? שאחד החסידים פגע ברבו, והוא שלח אותו לקברו הלאה. למה? כי כל החסידים כועסים. כל חברי זה כועסים עליך בגלל זה, אז. כך, אתה עושה תשובה בין יהודים. זו לא עבודה, זה לא "קסם" שהולכים לקבר של זה.

סיכום — מבנה של פרק ב'

אוקיי. זה עד כאן פרק ב'. זה מאוד מעניין. השני, הלכות בין אדם לחבירו נכנס לגבי יום כיפור. איפה זה נכנס בדיוק כאן, הלכות תשובה בין אדם לחבירו? זו גם תשובה, כן. יש תשובה בין אדם למקום, ויש תשובה בין אדם לחבירו. אוקיי.